

Museovirasto

Tutkimusstrategia

2010-2015

17.12.2009



SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	3
Johdanto	4
Toimintaympäristön muutokset	8
Tuottavuusohjelma ja palvelukeskushanke	9
Tutkimusinfrastruktuurien kehittäminen ja tutkimuksen tietoaaineistot	10
Sektoritutkimuksen kehittämistoimet	12
Yliopisto- ja korkeakoulu-uudistus ja tutkijanuran kehittämistoimet	13
Tutkimusetiikka	14
Tutkimustoiminnan nykytila	15
Tutkimuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen nykytilanne	15
Tutkimusinfrastruktuuri	16
Sektoritutkimukseen liittyvä tutkimustyö	17
Lainsäädäntöön ja viranomaistehtäviin liittyvä tutkimustoiminta	18
Museoviraston tutkimustoiminta organisaation eri osissa	19
Tutkimustoiminnan tavoitteet ja asema Museovirastossa	26
Museovirasto tutkimuslaitoksena: vahvuudet ja uhat	26
Visio 2015	28
Tutkimustoiminnan tavoitteet	28
Strategian toteutuminen: toimenpiteet ja seuranta	30
Lähteitä	35
Liite. Kansainvälisiä esimerkkejä kulttuuriperintöalalta	38

TIIVISTELMÄ

Museoviraston tutkimustoiminta ja -palvelut tukevat yhteiskuntaa ja kansalaisia kulttuuriperinnön vaalimisessa. Tutkimusstrategian 2015 avulla virasto pyrkii linjaamaan tutkimustoimintaansa ja -osaamistaan ja täsmentämään rooliaan tutkimusta tuottavana, käyttävänä ja mahdollistavana laitoksena. Samalla tiivistetään tutkimusyhteistyötä tiedeyhteisön ja museolaitoksen kanssa. Keskeisessä asemassa ovat viraston kansallisesti merkittävät tietovarannot ja kansalliskokoelmat sekä niihin liittyvät asiantuntija- ja tutkimuspalvelut.

Museoviraston tutkimustoiminnan päätavoitteet vuosille 2010–2015 ovat seuraavat:

- I. Huolehditaan tutkimuspalvelujen ja -aineistojen saatavuudesta ja laadusta*
- II. Tutkimuksella palvelee yhteiskuntaa, kansalaisia ja päätöksentekoa konkreettisella tavalla*
- III. Tutkimustoiminnalla turvataan tieteellisiä ja sivistyksellisiä tavoitteita*

Avaintoimenpiteitä strategian tavoitteiden toteutumiseksi ovat seuraavat:

- Tutkimusinfrastruktuurin asiantunteva kehittäminen
- Pysyvän tutkimus- ja julkaisutyöryhmän perustaminen
- Tutkimusjohtajan/-koordinaattorin toimen luominen
- Aktiivinen toiminta kulttuuriperintöalan tutkimusyhteisön lujittamiseksi
- Henkilökunnan asiantuntijuuden ylläpitäminen ja kehittäminen.

Tutkimusstrategia 2015 on laadittu tilanteessa, jossa Museoviraston kokonaisstrategia on määrittelyn alla, viraston organisaatiota uudistetaan vahvasti ja pohditaan mm. valtion tuottavuusohjelman myötä eri tehtäviin kohdistettavia resursseja sekä uudistetaan voimakkaasti tutkimuslaitoskenttää. Muutostilanteessa tehtävä voimavarojen uudelleensuuntaus tuo mahdollisuuksia tutkimukselle, jolle niukkenevat resurssit ovat myös uhka. Osan strategiassa ehdotetuista toimenpiteistä virasto voi toteuttaa nykyisin voimavaroin suuntaamalla uudelleen resurssejaan. Laajemmat uudet avaukset edellyttävät tehokasta ulkopuolisen rahoituksen hankintaa (tutkimusjohtajan/-koordinaattorin tehtävä) sekä ratkaisuja päätöksentekoa palvelevan tutkimuksen rahoituksesta myös opetusministeriön hallinnonalalla.

JOHDANTO

Laki Museovirastosta 282/2004:

Museoviraston tehtävänä on... 4) huolehtia kulttuuriperinnön tutkimisesta ja kulttuuriperintöä koskevan tiedon tallentamisesta, säilyttämisestä ja käytettäväksi saattamisesta.

Asetus Museovirastosta 407/2004:

Museoviraston tehtävänä on... 4) suorittaa arkeologian, historian, kansatieteen, merihistorian, numismatiikan, rakennushistorian ja taidehistorian alaan kuuluvaa tallennusta ja tutkimusta ja harjoittaa alan julkaisutoimintaa.

Museovirastosta Suomen kulttuuriperintökeskus -selvityksen seurantaryhmä esitti raportissaan (2008), että viraston toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi tulee panostaa erityisesti alueellisen toiminnan järjestämiseen, aineistojen digitaaliseen saatavuuteen, museoiden kehittämistoimintaan ja tutkimukseen. Se nosti yhdeksi keskeiseksi toimenpidekokonaisuudeksi kulttuuriperintöä koskevan tutkimustiedon saatavuuden, tunnettuuden, määrän ja laadun kohottamisen ja erityisesti sektoritutkimuksen, kulttuuriperinnön vaalimisen yhteiskuntataloudellisen merkityksen sekä digitoinnin ja aineistojen saatavuuden parantamisen.

Museovirasto asetti 6.2.2009 Museoviraston tutkimusstrategia 2009–2015 -työryhmän. Työryhmän toimeksiannossa strategiatyön lähtökohdat johdettiin seurantaryhmän raportista. Raportissa esitettiin, että ”Museoviraston tutkimusstrategia päivitetään vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä painottaen oman alan sektoritutkimuksen tarpeita yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta ja tunnistaen painopisteitä, mutta toisaalta huolehtien omaa toimintaa tukevasta tutkimuksesta sekä aineistojen saatavuuden edistämisestä.” Toimeksiannossa todettiin lisäksi, että strategiaa laadittaessa tulee painottaa yhteistyötä muiden toimijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa sekä etsiä keinoja vaikuttaa sektoritutkimuksen kehittämiseen ja tutkimusteemojen määrittelyyn siten, että kulttuuriperintöalan tarpeet huomioidaan ja niihin suunnataan resursseja.

Työryhmän puheenjohtajana toimi pääjohtaja, valtionarkeologi Paula Purhonen ja varapuheenjohtajana Rahakammion johtaja Tuukka Talvio. Sihteereinä toimivat erikoistutkijat Ulla Salmela ja Laura Tuominen ja jäsenenä yli-intendentti Elina Anttila, ylijohdaja Helena Edgren, kehittämispäällikkö Pirjo Hamari, museonjohtaja Eija-Maija Kotilainen, kirjastonhoitaja Johanna

Lilja, intendentti Tommi Lindh, tutkija Sari Mäenpää, tutkija Sirkka-Liisa Seppälä ja 31.3.2009 saakka ylijohtaja Ritva Wäre. Työryhmän määrääjäksi asetettiin 31.12.2009.

Työryhmä kokoontui 15 kertaa ja kuuli työnsä aikana Kansallisarkiston pääjohtaja Jussi Nuortevaa, pääsihteeri Sari Löytökorpea Sektoritutkimuksen neuvottelukunnasta sekä Museovirastosta tietohallintopäällikkö Vesa Hongistoa ja Kansallismuseon Konservointilaitoksen yli-intendentti Kaija Steiner-Kiljusta. Työryhmä järjesti yliopistojen ja korkeakoulujen edustajille 2.9.2009 keskustelutilaisuuden, johon kutsuttiin kulttuuriperintöalan keskeisiä tutkimustahoja. Tilaisuuteen osallistuivat professori Maunu Häyrynen (Turun yliopisto/Porin yksikkö), professori Aino Niskanen (Teknillinen korkeakoulu), tutkimusjohtaja Päivi Hovi-Wasastjerna (Taideteollinen korkeakoulu), professori Mika Lavento (Helsingin yliopisto), yliopistonlehtori Teppo Korhonen (Helsingin yliopisto) ja yliopistonlehtori Marja-Liisa Rönkkö (Helsingin yliopisto). Lisäksi valmistelua tukeneita kirjallisia kommentteja saatiin professori Janne Vilkunalta ja professori Hanna Snellmanilta Jyväskylän yliopistosta. Strategiatyötä esiteltiin Museoviraston henkilöstölle tiedotustilaisuudessa 19.10.2009. Strategialuonnos lähetettiin kommenttikierrokselle sen valmistelun aikana kuulluille ulkopuolisille asiantuntijoille, Museoliittoon sekä Museovirasto yksiköille/erillislaitoksille/osastoille marras-joulukuun taitteessa 2009. Kommentteja saapui ulkopuolisilta asiantuntijoilta yhteensä neljä ja viraston sisältä kymmenen.

Lisäksi työryhmä on työssään ottanut mahdollisuuksien mukaan huomioon Museoviraston organisaatiouudistuksen, jota on valmisteltu rinnakkain strategiatyön kanssa. Uudistuksessa Museoviraston varsinainen toimintaa jaettaneen neljään kokonaisuuteen, jotka ovat Suomen kansallismuseo, Kulttuuriympäristö, Tietokeskus ja Museoalan kehittäminen.

Tutkimuspolitiikka ja julkaisutoiminta -työryhmän muistio 2003

Museoviraston aiempi tutkimustoimintaa ohjaava asiakirja on vuonna 2003 valmistunut tutkimuspolitiikka ja julkaisutoiminta -työryhmän muistio, joka sisältää kuvauksen Museoviraston eri osastoilla tehdystä tutkimuksesta, tutkimustoiminnan tavoitteita sekä yhdeksän toimenpideesitystä tutkimustoiminnan aseman vahvistamiseksi Museovirastossa ja viisi esitystä julkaisutoiminnan kehittämiseksi. Vuonna 2003 arvioitiin, että tutkimustoiminnan kehittämisellä on keskeinen rooli viraston asiantuntemuksen lisäämisessä. Keskeisessä asemassa oli myös pyrkimys turvata Museoviraston edustamien alojen tieteellinen taso ja kehitys.

Vuoden 2003 esityksistä vain osa on toteutunut. Museovirastossa on edistetty henkilökunnan pääsyä oman tutkimusalansa kokouksiin sekä lisätty viraston sisäistä yhteistyötä tutkimushankkeissa ja laajempia tutkimusyhteistyöhankkeita. Ulkopuolisista tutkimusmäärärahoista, niiden hakemisesta ja käytöstä on laadittu ohje. Korkeakouluopiskelijoille on tarjottu harjoittelupaikkoja ja tutkimusaiheita. Julkaisutoiminnan ohjeet on laadittu, ja Museovirasto on kehittänyt kustannustoimintaa ammattimaisempaan suuntaan mm. solmimalla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa julkaisuyhteistyösopimuksen.

Tutkimushankkeiden sisällyttäminen toimintasuunnitelmiin tai yksittäisten tutkijoiden henkilökohtaisiin tulostavoitteisiin ei yleensä ole ollut mahdollista. Vuonna 2003 esitetty erillinen tutkimusmääräraha virastossa työskentelevien henkilöiden tutkijankoulutukseen ja tutkimustyön tukemiseen ei ole toteutunut. Tutkimustyötä tekevien nimikkeitä ei juuri ole uudelleenarvioitu. Palkkausjärjestelmän kehittämisessä ei ole huomioitu muistion esitysten mukaisesti tutkijankoulutuksella hankittua asiantuntemusta, vaan yksiköissä ja osastoilla on noudatettu vaihtelevia käytäntöjä. Museoviraston henkilöstö- ja osaamisstrategia vuosille 2005–2014 valmistui vuonna 2004, mutta se ei sisältänyt henkilökunnan tutkijankoulutusta ja tutkimustoimintaa koskevia periaatteita, kuten mahdollisuuksia virkavapauteen ja työajan käyttöä tutkijankoulutukseen. Tutkimustoimintaa tukisi myös osaamiskartoitus, jonka tekemistä virastossa on alustavasti suunniteltu. Museoviraston julkaisuja ei ole arvioitu.

Tutkimuksen määritelmiä

Tutkimus voidaan määritellä prosessiksi, jonka avulla systemaattinen työ tuo esille uutta tietoa ja lisää tietämystä. Tavallisesti määritelmään lisätään tutkimuksen toteuttaminen tieteellisten periaatteiden mukaan sekä tulosten verifioitavuus sekä tutkimusta toteuttavien henkilöiden tieteellinen koulutus.¹ Tutkimuksen tuloksilla katsotaan olevan tavallisesti arvoa vasta, kun ne on saatettu muun tiedeyhteisön tietoon ja arvioitaviksi.

Tilastokeskuksen mukaan tutkimus- ja kehittämistoiminnalla tarkoitetaan systemaattista toimintaa tiedon lisäämiseksi ja tiedon käyttämistä uusien sovellusten löytämiseksi. Kriteerinä on, että toiminnan tavoitteena on jotain oleellisesti uutta. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan sisällytetään perustutkimus, soveltava tutkimus sekä kehittämistyö.

Perustutkimuksella tarkoitetaan sellaista toimintaa uuden tiedon saavuttamiseksi, joka ei ensisijaisesti tähtää käytännön sovellukseen. Perustutkimusta ovat esimerkiksi ominaisuuksien, rakenteiden ja riippuvuuksien analyysit, joiden tavoitteena on uusien hypoteesien, teorioiden ja lainalaisuuksien muodostaminen ja testaaminen. Soveltavalla tutkimuksella tarkoitetaan sellaista toimintaa uuden tiedon saavuttamiseksi, joka ensisijaisesti tähtää tiettyyn käytännön sovellutukseen. Soveltavaa tutkimusta on esim. sovellusten etsiminen perustutkimuksen tuloksille tai uusien menetelmien ja keinojen luominen tietyn ongelman ratkaisemiseksi. Tuote- ja prosessikehityksellä (kehittämistyöllä) tarkoitetaan systemaattista toimintaa tutkimuksen tuloksena ja/tai käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon käyttämiseksi uusien aineiden, tuotteiden, tuotantoprosessien, menetelmien ja järjestelmien aikaansaamiseen tai olemassa olevien olennaiseen parantamiseen.

¹ Museoiden arviointimalli, Museovirasto 2007.

Tutkimuksella tarkoitetaan myös järjestelmällistä, erityisesti tieteellistä toimintaa jonkin asian selvittämiseksi.² Tiede on puolestaan toisaalta yhteiskunnallisesti institutionalisoitunutta, järjestelmällistä ja kriittistä, luontoa, ihmistä ja yhteiskuntaa koskevan uuden tiedon tavoittelua (tieteellistä tutkimusta) sekä toisaalta tällaisen tutkimustoiminnan tuloksia (tieteellistä tietoa). Tieteelliseen tietoon ja tutkimukseen liittyviä tunnuspiirteitä ovat objektiivisuus, kriittisyys, autonomisuus, julkisuusperiaate, edistyvyys ja yleisyysvaatimus (toistettavuus, yleispätevyys). Museovirastossa kulttuuriperintöön kohdistettu tutkimus on yleensä aineistolähtöistä, tulkitsevaa, merkityksiä kuvaavaa ja laadullis-induktiiviseen analyysiin painottuvaa tutkimusta. Museoalalla keskeinen aineellisen kulttuuriperinnön luettelointi- ja inventointityö vaatii tutkimusosaamista sekä -kriittisyyttä ja voidaan käsittää tutkimuksen esivaiheeksi. Museoviraston tutkimustoiminnan vahvuus ja mahdollisuus ovat samaan kokonaisuuteen kuuluvat erilaiset toimintamuodot ja osaamiset. Useiden eri ammattialojen yhdistelmä mahdollistaa myös soveltavaksi tutkimukseksi luokiteltavan menetelmällisen kehitystyön.

Tutkimusstrategian yhteys muihin viraston toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin

Museoviraston kokonaisstrategiaa 2015 on laadittu samanaikaisesti tutkimusstrategian kanssa. Käsillä oleva tutkimusstrategia tukee viraston strategisia vaikuttavuustavoitteita, jotka tähtäävät kansallisen kulttuuriperinnön säilymisen turvaamiseen, kulttuuriperinnön merkityksen kasvuun yhteiskunnassa sekä sitä koskevan tiedon saatavuuteen ja jakeluun sekä Museoviraston palvelun laadun kehittämiseen sekä henkisten voimavarojen hallintaan.

Museoviraston tutkimusstrategialla on yhteys myös viraston kansainvälisen toiminnan strategiaan (2009), digitointistrategiaan 2008–2015 (2008) ja Suomen kansallismuseon kokoelmapolitiikkaan (2009).

Tutkimusstrategian tavoitteiden toteutumista ja tutkimustulosten hyödyntämistä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on mahdollista edesauttaa opetusministeriön tulosohjauksen kautta.

Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2011–2014 määritellään toiminnan painopistealueet. Niistä erityisesti ”Kulttuuriperinnön aseman vahvistaminen yhteiskunnassa” ja ”Aineistojen säilyttämisen ja saatavuuden parantaminen” ohjaavat ja edellyttävät tutkimustoimintaa.

² Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja.

TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET

Museovirastossa tehtävän tutkimuksen toimintaympäristössä ja viraston suhteessa tutkimukseen on tapahtunut viime vuosina merkittäviä muutoksia. On siirrytty perinteisen akateemisen tutkimuksen ja yksittäisten tutkijoiden uran edistämisen mallista kohti näkemyksiä, joissa korostuvat yhteiskunnallisesti vaikuttavan tiedon tuottaminen ja tutkimusedellytysten luominen myös muille toimijoille. Tutkimustoiminnan perusteiden uudelleenarvioimiseen ovat johtaneet mm. valtion tuottavuusohjelma ja yleiset toiminnan tehostamisen vaatimukset sekä sektoritutkimukseen kohdistuvat rakenteelliset muutospainet ja muut käynnissä olevat tutkimuspoliittiset painotukset, kuten tutkimuksen tietoaaineistojen ja tutkimusinfrastruktuurien kehittäminen, yliopisto- ja korkeakoulu-uudistus, kansallinen innovaatiostrategia ja tutkijaurajärjestelmän kehittäminen. Keskeisiä tämänhetkisiä tiedepolitiikan painopisteitä ovat myös tutkimuksen laadun ja kansainvälisyyden vahvistaminen sekä tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen lisääminen. Tutkimuspoliittiset linjaukset ovat velvoittaneet myös Museovirastoa pohtimaan yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevan, poikkihallinnollisen tutkimuksen asemaa virastossa sekä esimerkiksi tutkimusaineistojen saatavuutta ja tutkimuspalveluiden kehittämistä.

Valtionhallinnon yleisen tehostamisen vaatimukset ovat vaikuttaneet mm. siihen, että tutkimustoiminnan järjestämisessä pyritään päällekkäisyyksien poistamiseen. Valtion tutkimuslaitosten osalta työnjaon selkiyttämisen vaatimus koskee erityisesti perustutkimusta, joka nähdään tiedepoliittisessa keskustelussa ensisijaisesti yliopistojen tehtävänä.

Valtion tutkimusrahoitus on Tilastokeskuksen mukaan kasvanut 2000-luvulla lähes 11 %. Suurin osa rahoituksen kasvusta on kanavoitu Suomen Akatemian kautta. Yliopistojen ja tutkimuslaitosten osuus valtion tutkimusrahoituksesta on hiukan alentunut, kun verrataan vuosien 2000 ja 2008 rahoitusta. Vuonna 2007 maan kaikista tutkimus- ja tuotekehitysmenoista käytettiin yliopistoissa 16 %, yksityisellä sektorilla 72 % ja muulla julkisella sektorilla eli mm. valtion tutkimuslaitoksissa, yliopistollisissa keskussairaaloissa ja ammattikorkeakouluissa 12 %.

Käynnissä on useita suomalaista tutkimuskenttää koskevien tietojen laatua ja saatavuutta parantavia hankkeita. Niissä kehitetään mm. valtakunnallista julkaisutietokantaa kohti suomalaista

tutkimusta kuvaavaa tietojärjestelmää sekä parannetaan tutkimuslaitosten toimintaa kuvaavien tietojen keruutapoja ja tietojen vertailukelpoisuutta.

Kulttuuriperintöalan instituutioiden kansainväliset verkostot ovat merkittävä osa toimintakehystä ja niillä on tärkeä rooli uusien tutkimusaihealueiden ja yhteistyökumppaneiden löytämisessä. Ajankohtaisia teemoja nousee esille pääjohtajatasoisissa European Heritage Heads Forumin ja pohjoismaisten valtionarkeologien tapaamisissa, joissa on viime vuosina keskusteltu mm. kulttuuriperinnöstä taloudellisena voimavarana, ilmastonmuutoksen vaikutuksista kulttuuriperintöön, energiatehokkuudesta ja historiallisista rakennuksista sekä 1900-luvun jälkipuolen rakentamisen suojeluun liittyvistä kysymyksistä. Keskeisiä tutkimuksen näköaloja ja -teemoja avaavat myös kulttuuriperintöalan kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on sitoutunut ja tutkimusaihoita tuottavat toiminnassaan myös erilaiset ei-hallitustenväliset kansainväliset järjestöt ja tutkimuskeskukset (esim. ICOM, ICCROM, ICOMOS, TICCIH, DOCOMOMO ja ENNH0).

Seuraavaan on koottu tutkimustoimintaan vaikuttavia valtionhallinnon uudistushankkeita ja -suuntia. Strategiatyön taustaksi on selvitetty myös kulttuuriperintöalan kansainvälisten verrokkiorganisaatioiden tutkimustyön strategisia linjauksia, organisointia ja rahoitusmalleja. Tiedot on koottu liitteeseen 1.

TUOTTAVUUSOHJELMA JA PALVELUKESKUSHANKE

Julkisen sektorin tehostamiseen tähtäävä valtion tuottavuusohjelma merkitsee resurssien ja tehtävien tiukkaa uudelleenarviointia. Museovirastoon tuottavuusohjelman vuoksi kohdistuvat henkilötöyvuosien vähennystavoitteet vaikuttavat merkittävästi myös tutkimustoiminnan resursseihin ja asemaan. Vuosina 2006–2011 Museoviraston htv-vähennykset ovat yhteensä 34 htv:tta ja vuosina 2012–2015 10 htv:ta. Museoviraston mahdollisella aluetoimipisteverkoston laajentamisella on myös vaikutuksia tutkimus- ja asiantuntijahenkilöstöön.³

Osana tuottavuusohjelmaa on toteutettu talous- ja henkilöstöhallinnon tehtävien siirtoa ns. palvelukeskuksiin. Käytännössä tämä on merkinnyt henkilöstövähennyksiä ja -siirtoja. Museovirastossa palvelukeskushankkeen vaikutukset ulottuvat myös asiantuntijahenkilöstöön, sillä hankkeen kokonaiskustannukset ylittävät talous- ja henkilöstöhallinnon tehtävien siirroista ja virkojen vähentämisestä koituvat säästöt.

Niukentuvat henkilöstöresurssit toisaalta kaventavat mahdollisuuksia uusien tutkimusavausten tekemiseen ja toisaalta kannustavat yhteistyöhankkeisiin ja aktiiviseen ulkopuolisen rahoituksen hakemiseen.

³ Museovirasto koskevassa alueellistamisselvityksessä on esitetty perustettavaksi kahta uutta alueyksikköä, joihin siirtyisi 14–15 htv:tä. Samalla Museovirastolle vuosiksi 2011–2015 valtion tuottavuusohjelmassa vahvistetuista 20 htv:n vähennyksestä luovuttaisiin 15 htv:n osalta.

Tutkimusinfrastruktuurien kehittäminen on eräs Euroopan tutkimuspolitiikan tämänhetkistä prioriteeteista. Euroopan tutkimusinfrastruktuuristrategiafoorumi ESFRI on laatinut suunnitelman, ns. tiekartan, yhteiseurooppalaisista tutkimusinfrastruktuureista. Suomen kansallinen tiekartta ja infrastruktuurien kartoitus laadittiin opetusministeriön rahoittamana vuonna 2008. Kartoitukseen sisällytettiin 24 merkittävää kansallisen tason infrastruktuuria, mukana on myös Museovirasto. Lisäksi ns. tiekartalle hyväksyttiin 20 esitystä, joiden joukossa on muistiorganisaatioiden järjestelmäarkkitehtuurihanke.

Kartoitushankkeessa tutkimusinfrastruktuurit määriteltiin tutkimusvälineiden, laitteistojen, aineistojen ja palveluiden varannoksi, joka mahdollistaa tutkimus- ja kehitystyön innovaatiotoiminnan eri vaiheissa, tukee organisoitunutta tutkimustyötä sekä ylläpitää ja kehittää tutkimuskapasiteettia. Tutkimusinfrastruktuurit voivat olla keskitettyjä, hajautettuja tai virtuaalisia tai näiden yhdistelmiä.

Kartoitushankkeen loppuraportissa esitettiin joukko suosituksia, joissa todetaan mm. että kansallisten rekistereiden käytettävyyttä ja aineistojen saatavuutta tulee parantaa ja että Suomessa kerätyt arvokkaat aineistot tulee saattaa laajempaan kansainväliseen käyttöön lisäämällä aineistojen digitointia ja yhdenmukaistamalla aineistojen keruu vastaamaan kansainvälisiä standardeja. Tietovarantojen saatavuuteen, käyttäjäystävällisyyteen ja yhteiskäyttöisyyteen⁴ tulee kiinnittää erityistä huomiota. Ns. e-infrastruktuurin merkityksen todetaan yleisesti kasvaneen.

Suosituksissa korostetaan, että erityisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen voimavaroja tulee keskittää, hajanaisia infrastruktuureja koota yhteen ja tutkijoiden vapaata pääsyä arvokkaisiin aineistoihin edistää niiden tehokkaammaksi hyödyntämiseksi. Suositukset tukevat opetusministeriön tuella alkanutta muistiorganisaatioiden yhteistyön tiivistämistä ja kulttuuriperinnön keskeisen aineiston digitointia.

Hankkeen loppuraportissa korostetaan, että tutkimusinfrastruktuurien tulee tarjota käyttömahdollisuuksia ja palveluita oman organisaation ulkopuolisille käyttäjille. Lisäksi infrastruktuurien käyttöä monilla eri tieteenaloilla, monitieteisissä hankkeissa ja ongelmälähtöisissä tarkasteluissa tulee edistää. Loppuraportissa kannustetaan eri toimijoita strategiseen yhteistyöhön infrastruktuurien kehittämiseksi. Infrastruktuureista vastaavien tahojen tulee kiinnittää myös huomiota viestintään ja kansainväliseen näkyvyyteen. Infrastruktuurien rahoitusta esitetään lisättäväksi osana korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten omaa rahoitusta sekä keskitettynä kilpailtuna rahoituksena kansallisen tason infrastruktuureihin.

⁴ Yhteiskäyttöisyydellä tarkoitetaan eri systeemien välisen kommunikoinnin mahdollistamista siten, että tuodaan yksiköiden tietovarannot (resurssit) tiedontuottajien, tiedon välittäjien ja tiedontarvitsijoiden yhteiseen käyttöön.

Tutkimuslaitosten ja muiden ylläpitäjien tulee ottaa huomioon tutkimusinfrastruktuurit osana omaa strategiatyötään. Infrastruktuurien isäntäorganisaatioiden tulee tehdä omat pitkän aikavälin suunnitelmansa infrastruktuuriensa käytölle, kehittämiselle ja rahoittamiselle.

Huomio on kohdistunut tutkimusinfrastruktuureihin mm. siksi, että tieteellinen tutkimus tuottaa ja käyttää yhä enemmän sähköisessä muodossa olevaa tutkimusdataa tai sähköiseksi muunnettua primaariaineistoa, kuten havainto- ja mittaustietoja sekä rekisteri- ja tilastotietoja. Tutkijoiden ja muiden tiedon käyttäjien tiedonkäyttötavat ja tietotarpeet ovat painottumassa sähköisiin aineistoihin. Lisäksi tietoaineistojen verkkojulkaiseminen edistää tutkimusyhteistyötä ja helpottaa viranomaiskäyttäjien tutkimustiedon saantia. Sähköisten tietoaineistojen hyödyntämiseen liittyy samanaikainen verkottuneiden toimintamallien lisääntyminen tutkimuksessa.

Tieteen julkisuuden haasteita ovat elektroninen julkaiseminen, tutkimustiedon avoimen saatavuuden edistäminen (*open access*), digitaaliset julkaisuarkistot ja tutkimusaineistojen tallennus ja saatavuus. Näiden kehittämistä ohjaavat mm. Euroopan komission tiedonannot (kuten ”Tieto- ja viestintätekniikka tieteen palveluksessa” 2009) sekä OECD:n vuonna 2007 julkaisema linjaus *OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding*, jonka keskeinen periaate on julkisrahoitteisen tutkimustiedon avoin saatavuus. Asiakirja korostaa myös tutkimushankkeiden tiedonhallinnan suunnitelmallisuutta tutkimustiedon koko elinkaaren osalta. Sama korostus on mukana OECD:n datasuosituksen toimeenpanomahdollisuuksia Suomessa käsittelevässä valmisteluraportissa (Borg & Kuula 2007), jossa painotetaan myös julkisrahoitteista tutkimusdataa keräävien ja tuottavien tutkimusorganisaatioiden, -rahoittajien ja tiedeorganisaatioiden kiinteän yhteistyön tarvetta.

Tietovarantojen saatavuus, käyttäjäystävällisyys ja yhteiskäyttöisyys liittyvät läheisesti tietoaineistojen digitointiin ja toisaalta alkuperäisaineistojen turvaamiseen tuleville sukupolville. On kiinnitetty huomiota myös maksullisuuden minimointiin ja kohtuullisiin aineistojen käyttökustannuksiin (mm. Tiede- ja teknologia-neuvosto). Suomessa ei kuitenkaan ole yhtenäisiä käytäntöjä, jotka koskisivat tutkimuksen tietoaineistojen julkisuutta, aineistojen yhteiskäyttöä ja avointa saatavuutta. Opetusministeriö on koonnut vuonna 2009 kansallisen poikkihallinnollisen selvityshankkeen kartoittamaan ja koordinoimaan sitä, miten julkisin varoin luotuja sähköisiä tietoaineistoja voitaisiin hyödyntää tehokkaammin. Suomen Akatemiassa edellytetään nykyisin, että tutkimushankkeiden rahoitushakemuksiin sisällytetään tiedonhallintasuunnitelma.

Rinnan digitaalisessa muodossa olevan tieteellisen tiedon saatavuuden ja säilyttämisen kanssa on kehitetty kulttuuriaineistojen – erityisesti museoiden, arkistojen ja kirjastojen – digitointia ja sähköistä saatavuutta ja säilyttämistä. Opetusministeriön vetämän Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen kohderyhmänä eivät ole vain tutkijat vaan sen tavoitteena on tuoda kulttuurin ja tieteen saavutukset kaikkien (sähköistä mediaa käyttävien) ulottuville. Vuonna 2011 valmistuva asiakasliittymä avaa pääsyn sähköisiin aineistoihin ja palveluihin, hitaammalla aikataululla etenevä pitkäaikais säilytys hankkeen tavoitteena on turvata aineistojen säilymisen satojenkin vuosien

päähän. Kansallinen digitaalinen kirjasto liittyy Europeana-portaaliin, Euroopan digitaaliseen kirjastoon, jossa on tällä hetkellä noin neljä miljoonaa objektia ja joka valmistunee keväällä 2011.

SEKTORITUTKIMUKSEN KEHITTÄMISTOIMET

Sektoritutkimuksen kehittämistoimia on valmisteltu lähes koko 2000-luvun alku yli hallituskausien. Sektoritutkimuksella tarkoitetaan yhteiskuntapolitiikkaa ja yhteiskunnallisia palveluja tukevaa tutkimustoimintaa, jonka avulla hallinnonalat kasvattavat tietopääomaansa ja luovat edellytyksiä yhteiskunnan kehittämiseksi. Sektoritutkimuksen tärkeimpiä toimijoita ja tiedon tuottajia ovat valtion tutkimuslaitokset.

Sektoritutkimuksen uudistamisen tavoitteena on tukea monitieteisiä, laajoja ja poikkialueellisia tutkimushankkeita, jotka tukevat poliittista päätöksentekoa, joiden tuloksilla on korkea sovellettavuus ja poliittikkarelevanssi (toteuttavat esim. hallitusohjelmaa) ja joissa toteutuu tutkimusorganisaatioiden välinen yhteistyö ja kansainvälinen verkottuminen.

Nykyisen hallitusohjelman mukaan valtion sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmä uudistetaan nopealla aikataululla. Uudistuksen perusidea on, että sektoritutkimuksen keskeiset aihepiirit ja tutkimuskohteet määritellään koko hallituksen tasolla valtioneuvoston periaatepäätöksessä sovituille aihealueille. Resurssit osoitetaan valtion talousarviossa ensisijaisesti olemassa olevia voimavaroja uudelleen kohdentamalla.

Vuonna 2007 perustettu Sektoritutkimuksen neuvottelukunta koordinoi valtion sektoritutkimuksen kokonaisuudesta. Neuvottelukunnassa on valmisteltu alustavat tutkimusagendat neljästä sektoritutkimuksen aihepiiristä: Alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit; Osaaminen, työ ja hyvinvointi; Kestävä kehitys; Turvallisuus. Näitä jatkovalmistelelee neljä samannimistä jaostoa.

Sektoritutkimusta rahoitetaan Suomessa pääosin valtion talousarvion kautta sektoritutkimuslaitoksille kohdennettavalla rahoituksella ja ministeriöiden sitomattomilla tutkimusvaroilla sekä tutkimuslaitosten itse hankkimasta ulkopuolisesta kotimaisesta ja ulkomaisesta tutkimusrahoituksesta. Ehdotukset sektoritutkimuksen rahoituksen järjestämisestä eivät toistaiseksi ole toteutuneet.

Nykyisen hallitusohjelman mukaan myös valtion sektoritutkimuksen laitoskentän rakennetta uudistetaan valtioneuvoston määrittämiin aihepiireihin perustuvaksi. Keväällä 2009 päätettiin, että ministeriöt tekevät ehdotuksen tutkimuslaitoskentän rakenteen uudistamiseksi 31.10.2009 mennessä. Tutkimus- ja innovaationeuvosto kokoaa ehdotusten pohjalta rakenteellisen kehittämisen toimenpideohjelman. Lisäksi kartoitetaan valtion tutkimuslaitosten tutkimustoiminnasta se osa, joka soveltuu paremmin yliopistoissa tehtäväksi.

Sektoritutkimuksen tutkimusagendojen aihepiirit kertovat päätöksenteon tiedontarpeista, jotka edellyttävät monitieteistä ja poikkialueellista tutkimusta. Eri ministeriöiden hallinnonaloilla

tapahtuneet yhteistyöjärjestelyt, kuten konsortiopohjaiset toimintamallit, kuvaavat tutkimuskentän uudelleenjärjestäytymisestä yhä suurempiin kokonaisuuksiin.

YLIOPISTO- JA KORKEAKOULU-UUDISTUS JA TUTKIJANURAN KEHITTÄMISTOIMET

Vuonna 2009 hyväksytyllä yliopistolain uudistuksella pyritään mm. monipuolistamaan yliopistojen rahoituspohjaa sekä parantamaan yliopistojen mahdollisuuksia kilpailla kansainvälisestä tutkimusrahoituksesta ja tehdä yhteistyötä kansainvälisten tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa. Uudistuksen myötä yliopistot irtautuvat valtiosta ja niistä tulee joko julkisoikeudellisia yhteisöjä tai yksityisoikeudellisia säätiöitä. Yliopistouudistuksen suuriin linjoihin kuuluu yliopistoille säädetty velvollisuus toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Yliopistojen ja korkeakoulujen vahvat kehittämistoimet vaikuttavat myös Museovirastossa edustettujen tieteenalojen kehitykseen. Oppiaineita ja laitoksia yhdistetään yhä suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja kilpailu tutkimusrahoituksesta kiristyy. Opetuksen kehittämisen, kuten Bologna-prosessin, myötä opiskelijoiden ohjauspaineita on kanavoitu myös tutkimuslaitoksiin. Tavoite nostaa tohtoreiden suhteellinen osuus tutkijakunnasta 20 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä sekä tavoite, jonka mukaan yhä suurempi osa tohtorintutkinnon suorittaneista työskentelee tutkimus- ja muissa tehtävissä yliopistolaitoksen ulkopuolella, vaikuttanevat ainakin viraston henkilöstön koulutustasoon tulevaisuudessa.

Tutkijanurajärjestelmän kehittäminen kannustaa yliopistoja lisäämään tutkijankoulutusyhteistyötään mm. tutkimuslaitosten kanssa järjestämällä yhteistä koulutusta, tekemällä tutkimusyhteistyötä ja perustamalla yhteisiä tutkijakouluja. Opetusministeriön työryhmämuistiossa ”Neliportainen tutkijanurajärjestelmä” (2008) todetaan, että ”tohtorintutkinnon suorittaneiden osuuden kasvattaminen tutkimuslaitosten henkilökunnassa ja tuotetuissa tutkimustyövuosissa on tärkeää mm. kansallisen kilpailukyvyyn ja innovaatio toiminnan parantamiseksi.” Työryhmän muut tutkimuslaitosten tulosohjaukseen liittyvät esitykset koskevat mm. tutkimuslaitosten, yliopistojen ja yritysten yhteisrahoitteista tieteellistä tutkimustoimintaa, toimia joilla helpotetaan tutkijoiden kaksisuuntaista liikkuvuutta yliopistojen ja tutkimuslaitosten, yritysten ja julkisen hallinnon välillä sekä tutkimuslaitosten henkilöstöpolitiikan parantamista esimerkiksi toteuttamalla neliportaista urajärjestelmää⁵. Neliportainen järjestelmä tarjoaa myös tutkimuslaitoksille työkaluja omien virkarakenteidensa tarkasteluun.

⁵ Ensimmäisellä portaalla on pääsääntöisesti väitöskirjatyötään tekeviä nuorempia tutkijoita, toinen on tohtorintutkinnon äskettäin suorittaneiden uravaihe, kolmannella ovat itsenäiseen, akateemiseen johtajuuteen kykenevät tutkimuksen ammattilaiset ja neljäs porras on professorivaihe.

TUTKIMUSETIIKKA

Museovirastossa on sitouduttu noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjetta ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen” sekä kansainvälisen museoneuvoston (ICOM) Museotyön eettisiä sääntöjä. Nämä ohjeistot luovat pohjan virastossa noudatettaville tieteellisille ja museoeettisille käytännöille.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat ohjeet pyrkivät määrittelemään hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen loukkauksia monitieteisestä näkökulmasta. Ohjeiden tavoitteena on hyvän tieteellisen käytännön edistäminen ja tieteellisen epärehellisyyden ennaltaehkäiseminen kaikissa tutkimusta harjoittavissa organisaatioissa, kuten yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. Neuvottelukunta on vuonna 2009 täydentänyt yleisiä tutkimuseettisiä ohjeita erityisillä ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisillä periaatteilla.

Tutkimuseettisiä kysymyksiä nousee esille esimerkiksi arkeologisessa tutkimuksessa, joka kohdistuu ihmisen jäännöksiin, sekä ns. perinnetieteiden piirissä tehtävässä tutkimuksessa, jossa kerätään aineistoja haastatteluin sekä osallistuvan havainnoinnin menetelmin. Tutkimuseettisiä ongelmia voi sisältyä myös historiallisen kuva-aineiston hyödyntämiseen tai esimerkiksi tilanteisiin, joissa tutkimusrahoituksen puutteellisuus johtaa tutkimuskohteen (kuten muinaisjäännöksen) osittaiseen tuhoutumiseen.

Lähteitä ja kirjallisuutta tutkimuseetiikasta

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. <http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/htkfi.pdf>

Etiikkaa ihmistieteille. Toim. Jaana Hallamaa et al. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006.

Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarviointin järjestämiseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/eettiset_periaatteet.pdf

Antropologien eettisiä ohjeita / American Anthropological Association
<http://www.aaanet.org/cmtes/ethics/index.cfm>

EAA Codes: <http://www.e-a-a.org/eaacodes.htm>

ICOM Museotyön eettiset säännöt: <http://finland.icom.museum/etiikka.html>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto:
http://www.fsd.uta.fi/laki_ja_etiikka/etiikka_lait.html

TUTKIMUSTOIMINNAN NYKYTILA

Työryhmä on pitänyt keskeisenä tehtävänä hahmottaa sitä, miten Museovirastossa tehtävä tutkimus linkittyy muualla tehtävään tutkimukseen ja mikä on Museoviraston ydinosaamista. Strategiassa pyritään nostamaan esille Museoviraston tutkimustoiminnan vahvuusalueet sekä niiden linkittyminen viraston kokonaisstrategiaan. Lisäksi on haluttu hahmottaa viraston tutkimustoiminnan rajat eli myös se, mitä ei virastossa kannata tehdä. Olennaista on myös ottaa huomioon Museoviraston toimintaan liittyvän tutkimuksen monialaisuus, joka toisaalta luo hyviä edellytyksiä myös monitieteisyydelle, toisaalta hajottaa vähäisiä tutkimusvoimavaroja.

Vuoden 2007 lopussa yli puolet (52,1 %) viraston henkilökunnasta oli korkeakoulututkinnon suorittaneita. Asiantuntija- ja tutkimushenkilökuntaan luettiin kuuluvaksi 38,3 % henkilökunnasta. Julkaisuista tai julkaisusarjoista ei ole teetetty ulkopuolisia arviointeja. Julkaisuissa on haettu aktiivisesti yhteistyötä eri kustantajien kanssa. Tällä on tavoiteltu tutkimuksille suurempaa näkyvyyttä ja painoksia.

TUTKIMUKSEN JA SIIHEN LIITTYVIEN TUKIPALVELUJEN NYKYTILANNE

Museoviraston ydinprosessit ovat 1) Kokoelmat ja kiinteä kulttuuriperintö, 2) Näyttelyt ja tietopalvelut, 3) Tiedon tuottaminen ja tutkimus ja 4) Viranomaistoiminta ja asiantuntijapalvelut. Vuoden 2008 tilinpäätöksen mukaan ydinprosessiin 3 (Tiedon tuottaminen ja tutkimus) käytettiin ennen yleiskulujen huomioon ottamista yhteensä palkkoja ja muita kuluja 1,99 M€. Tuottoja prosessiin tuli kokonaisuudessaan 1,62 M€. Viraston omasta budjetista toimintaan on käytetty 370 000 euroa.

Viraston työajanseurantajärjestelmään kirjatut tunnit sekä taloushallinnon toiminnot muodostavat perusaineiston, jonka pohjalta voidaan arvioida eri toimintoihin käytetyt kulut. Tässä kappaleessa käsitellyt luvut ovat suoraan toimintoihin kohdistuvia kustannuksia, ilman välillisesti syntyneitä, vyörytettyjä kustannuksia. Ydinprosessiin 3 (Tiedon tuottaminen ja tutkimus) kuuluu 18 toimintoa, joista osa on varsinaista ja osa maksullista toimintaa. Toiminnot kattavat kulttuuriympäristöön kohdistuvan inventointi- ja tutkimustoiminnan (sekä oman että ulkopuolisella rahoituksella toteutetun), mittausdokumentoinnin, valokuvauksen sekä edellä mainittujen ulkopuolelle jäävän tutkimuksen (toiminto 5315). Toiminnon 5315 osuus ydinprosessin 3 kokonaisuudesta oli vuonna 2008 yhteensä 53 000 euroa (2,7 %). Menoiltaan suurin, 1,1 M€, olivat Muinaismuistolain 15§:n mukaiset maksulliset kaivaustutkimukset (toiminto 7351), joihin saatiin kokonaisuudessaan ulkopuolinen rahoitus.

Seuraavassa vertailussa on esitetty viraston ydinprosessien keskinäiset suhteet. Luvut ovat ns. vyörytettyjä eli ne sisältävät hallinnolliset kulut.

Prosessien kulut vuonna 2008 yhteensä 29 891 399 €

43 % kokoelmat ja kiinteä kulttuuriperintö

21 % näyttelyt ja tietopalvelut

11 % tiedon tuottaminen ja tutkimus (vuonna 2007 13 %, 2006: 9 %, 2005: 10 %)

9 % viranomaistoiminta ja asiantuntijapalvelut

16 % tukiprosessit

TUTKIMUSINFRASTRUKTUURI

Museoviraston tutkimusinfrastrukturi

1) Museokokoelmat, museoalaa ja kulttuuriympäristöä koskevat tutkimus-, arkisto- ja kirjastoaineistot, niiden digitaaliset versiot sekä em. aineistoihin liittyvät tietopalvelut.

2) Kulttuuriympäristöä koskevat tietovarannot (tutkimus- ja kohderekisterit, dokumentointiaineistot) Niiden tuottamiseen ja ylläpitoon liittyvät menetelmät, tekniset sovellukset sekä aineistoja koskevat tietopalvelut.

3) Aineellisen kulttuuriperinnön (muinaisjännökset, rakennukset, esineet) säilyttämiseen ja konservointiin liittyvät laitteistot.

Museoviraston tutkimusinfrastruktuurin laadusta huolehtivat pitkälti asiantuntijatehtävissä työskentelevät henkilöt. Aineistojen laatu turvaa hyvät tutkimusedellytykset sekä viraston omalle että muiden tutkimukselle. Esimerkiksi korkeatasoinen kokoelmatyö ja esineluetteloointi sekä kulttuuriympäristön tutkimus- ja kohderekisterit ja kenttätutkimusraportit edellyttävät hyvää perehtymistä käsillä olevan kohteen historiaan, materiaaleihin ja kontekstietoihin ja oman osaamisen jatkuvaa päivittämistä.

Raportissa *Museovirastosta Suomen kulttuuriperintökeskus* (Opetusministeriö 2008) todetaan viraston tutkimustoiminnasta, että kehittämisen tarvetta on erityisesti laajemmassa, kulttuuriperinnön yhteiskunnallisiin vaikutuksiin kohdistetussa tutkimuksessa. Samalla toisaalta todetaan, että Museoviraston tutkimustoiminta on pitkälti sidottu lainsäädäntöön perustuvien, sektoritutkimuksen ulkopuolisten tutkimustehtävien toteuttamiseen.

Opetusministeriön hallinnonalalla on suhteellisen vähän oman alansa päätöksentekoa tukevaa sektoritutkimusta verrattuna moniin muihin hallinnonaloihin. Ministeriöllä ei käytännössä enää ole sitomattomia tutkimusvaroja. Museovirasto on opetusministeriön ja ympäristöministeriön hallinnonaloilla toimiva tutkimuslaitos, joskaan sitä ei lueta sektoritutkimuslaitokseksi (Opetusministeriön lausunto sektoritutkimustyöryhmän mietinnöstä 7.3.2007).⁶ Museovirastossa seurataan joka tapauksessa aktiivisesti sektoritutkimuksen kehittämistoimia.

Opetusministeriön näkökulmasta Museovirastossa tehtävä sektoritutkimus liittyy erityisesti seuraaviin aloihin: museot ja kulttuuriperintö sekä arkkitehtuuri. Museoviraston kulttuuriympäristöä koskeva tutkimus palvelee myös ympäristöministeriötä, jonka hallinnonalaan maankäyttö ja rakentaminen kuuluvat. Sektoritutkimuksen aihealueista Museovirasto tuottaa tutkimusta ja tukipalveluja liittyen hyvinvointipalvelujen tuottamiseen, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävään kehitykseen sekä alue- ja yhdyskuntarakenteiden kehittämiseen.

Päätöksentekoa palvelevan tutkimuksen tarpeita on Museovirastossa tiedostettu ja tunnistettu, vaikkakin mm. valtion tuottavuusohjelman tuomat henkilöstövähennykset tekevät uusien avausten toteuttamisen käytännössä hyvin hankalaksi. Päätöksentekoa tukevan tutkimustiedon tuotanto jää useimmiten joko tietoaainestojen tuottamisen, selvitysten tai yksittäisten hankkeiden tasolle. Tunnistetuista ja osin esivalmistelluista tutkimustarpeista keskeisiin kuuluvat kulttuuriperinnön yhteiskuntataloudellisten vaikutusten tutkiminen sekä kulttuuriympäristön tilan seurantaan liittyvä monitieteinen tutkimus, kuten ilmastonmuutoksen vaikutusten tutkiminen. Lisäksi Museovirasto on tukenut opetusministeriön tiedontarpeita mm. museoiden arviointi -hankkeessa, jossa tuotettiin paitsi museoiden arviointimalli myös tausta-aineistoa museopoliittisen ohjelman valmistelua varten. Museovirasto tuottaa myös vuosittain ministeriön museoalaa koskevaa päätöksentekoa tukevan Museotilaston sekä laatii kulttuuriperintöalan toimintaympäristön analyyseja.

Museovirasto on osallistunut poikkihallinnolliseen tutkimustoimintaan lähinnä erillisen projektirahoituksen turvin toteutetuissa hankkeissa ja selvitystyöissä. Kulttuuriympäristöä koskien maankäytön suunnitteluun ja korjausrakentamiseen liittyvät tutkimusteemat edellyttävät yhteistyötä ympäristöviranomaisten kanssa. Ympäristöhallinnon kanssa on toteutettu erilaisia

⁶ Museoviraston tietoja ei tästä syystä sisälly tuoreimpaan (2008) Tilastokeskuksen valtion tutkimuslaitosten tutkimus- ja kehittämisrahoitusta koskevaan tilastoon.

tutkimus- ja selvityshankkeita, joissa Museovirasto on ollut kumppanina. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriympäristöön on selvitetty yhteistyössä Metsähallituksen kanssa.

Museovirasto on liittynyt marraskuussa 2007 perustettuun tutkijakoulutusverkosto *Memornetiin*, joka kokoaa yhteen muistiorganisaatioiden kysymyksiä tutkivat tieteenalat: informaatiotutkimuksen, arkistotieteen ja museologian sekä näiden lähitieteet. Seurattavien tutkimusteemojen joukossa ovat mm. aineistojen pitkäaikaissäilytys, elinkaariajattelu, kokoelmien ja digitoimistarpeiden evaluointi, kansalaisten oikeus tietoon sekä kansainvälinen verkottuminen.

LAINSÄÄDÄNTÖÖN JA VIRANOMAISTEHTÄVIIN LIITTYVÄ TUTKIMUSTOIMINTA

Museovirastossa tutkimustyö on ennen muuta osa asiantuntija- ja viranomaistyötä. Suurin osa koko viraston tutkimusresursseista kohdistuu juuri lainsäädäntöön ja viranomaistehtäviin liittyvään tutkimustoimintaan. Varsinaisia itsenäisiä tutkimushankkeita ei pääsääntöisesti ole ollut mahdollista sisällyttää toimintasuunnitelmiin ja yksittäisten tutkijoiden henkilökohtaisiin tulostavoitteisiin.

Tutkimustoiminnan sisällöt liittyvät lukuisiin eri oppialoihin ja osallistuminen tutkimusyhteistyöverkostoihin on lisääntynyt. Ongelmallista päällekkäisyyttä yliopistoilla suoritettavan perustutkimuksen kanssa ei ole nähtävissä. Tutkimuksen nykytilaa kartoitettaessa esiin nousi huoli kulttuurihistoriallista esineistöä koskevan tutkimuksen määrällisesti ja ohjauksellisesti heikosta asemasta.

Lakisääteisiin ja viranomaistehtäviin liittyvälle viraston tutkimustoiminnalle on ominaista läheinen yhteys käytännön tallennus-, dokumentointi- ja suojelutyöhön. Kulttuurihistoriallisiin kokoelmiin liittyvä tutkimus nivoutuu yleensä ajankohtaisiin näyttely- ja julkaisuhankkeisiin. Tutkimustyö on samalla asiantuntemuksen ylläpitoa ja parantaa viranomaistyön laatua.

Kulttuuriympäristöön liittyvä tutkimustoiminta on pääosin luonteeltaan soveltavaa tutkimusta tai selvityksiä ja raportteja. Perustutkimukseen verrattavaa tutkimusta tehdään kulttuuriympäristöinventointien yhteydessä ja jonkin verran ohjelmallista suojelutoimintaa valmisteltaessa. Muinaisjäännösten inventointi ja arkeologiset tutkimuskaivaukset voidaan väljästi tulkiten lukea perustutkimukseksi. Vaikka em. kaivaukset tehdään maankäytön lähtökohdista, niiden avulla kerätään tutkimusaineistoa, jota voidaan tulevaisuudessa käyttää erilaisissa tutkimushankkeissa. Tilastonselvityksiä ja toimintaympäristön analyyssejä tehdään myös museotoimen kehittämisen tulosalueella.

Projektikohtaisia tutkimusrahoituslähteitä ovat olleet mm. Suomen Akatemia, ministeriöiden ja laitosten T&K-rahoitus, EU ja TE-keskukset. Rahoitusmahdollisuudet ovat TE-keskusten osalta

heikentyneet merkittävästi 1990-lukuun verrattuna. Rahoituksen heikkeneminen on koskettanut erityisesti perustutkimusta.

MUSEOVIRASTON TUTKIMUSTOIMINTA ORGANISAATION ERI OSISSA

Suomen kansallismuseo

Museotyö edellyttää tieteellisten periaatteiden ja menettelytapojen hallintaa ja kosketusta mm. historiatieteiden sekä taiteen- ja kulttuurintutkimuksen kehitykseen. Kokoelma- ja tutkimusyksikössä kokoelmien tutkimus on samalla asiantuntemuksen ylläpitoa, joka parantaa tallennustyön laatua. Huomattava osa Suomen kansallismuseossa tehtävästä tutkimuksesta liittyy ajankohtaisiin näyttelyhankkeisiin, silloinkin kun näyttelystä ei julkaista luetteloa. Laaja-alaisia historiallisia, taidehistoriallisia tai kansatieteellisiä tutkimushankkeita ei ole viime vuosina pystytty toteuttamaan juuri lainkaan (ks. kuitenkin jäljempänä Kulttuurien museon ja Merimuseon osuutta). Kokoelmien kartuttamista palvelevat parhaiten laajat tutkimus- ja dokumentointihankkeet. Kansallismuseolla on merkittävä vastuu kulttuurihistoriallisesta esinetutkimuksesta, jonka asema akateemisessa tutkimuskentässä on viime vuosikymmeninä ollut heikko.

Kansallismuseossa on vuonna 2009 valmistunut kokoelmapoliittinen ohjelma, johon sisältyy sekä kokoelmien karttumista että niiden tallennusta ja säilyttämistä, luettelointia ja konservointia palveleva tutkimustyö. Aineiston kartuttamisessa pohjaudutaan omien ja muiden museoiden kokoelmien hyvään tuntemukseen, samalla kun lähimenneisyyden ja nykyajan ilmiöistä pyritään erottamaan olennaiset, museoissa dokumentoitavat ja tallennettavat piirteet.

Kulttuurihistoriallisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyö käynnistettiin vuoden 2009 alussa TAKO-johtoryhmän nimeämällä. Tavoitteena on kehittää museoiden välistä yhteistyötä kokoelmien kartuttamisessa ja ottaa huomioon muiden muistiorganisaatioiden työ aineellisen kulttuuriperinnön tallentamisessa.

Museon rahakammio on maamme keskeinen toimija rahojen ja mitalien tutkimuksessa. Se toimii asiantuntijana myös heraldiikkaa, sinettejä ja kunniamerkkejä koskevissa asioissa. Jokainen, joka näitä aloja Suomessa tutkii, joutuu turvautumaan rahakammion tutkimusinfrastruktuuriin. Rahakammion vahvuuksiin kuuluvat hyvät yhteydet yliopistoihin ja kansainvälisiin instituutioihin. Sen tutkimustoiminta on kuitenkin pienen henkilömäärän (2 henkeä) takia haavoittuvainen.

Kansallismuseon aineistojen digitaalista luettelointia tehdään osin takautuvasti, osin teemoittain. Tavoitteena on kattava digitointi, mutta työ on hidasta, eikä kokoelmiin tulevaa kartuntaa vielä pystytä ilman viiveitä luetteloimaan sähköisesti. Temaattista sähköistä luettelointia tehdään erillisinä projekteina olennaisista aineistoista ja digitointistrategian mukaisesti priorisoituna. Tällä hetkellä esineitä on sähköisesti luetteloitu 114 750 kappaletta, Internet-selailuun niistä on avattu 4 780 kappaletta.

Kansallismuseon Konservointilaitoksen erikoisosaamista ja siellä tehtävää tutkimusta tarvitaan usein kokoelmaesineiden materiaalien tunnistamisessa. Maalöytöjen ja erityisesti metallien konservoinnissa syntyneiden ja arkeologisten tietojen yhdistäminen tuottaa tutkimuksellisesti hedelmällisiä tilanteita.

Valtion taidemuseon konservointilaitoksen yhteydessä toimii Materiaalitutkimuslaboratorio, jonka kanssa tehdään yhteistyötä, mutta sitä tulisi laajentaa ja työnjakoa järjestää. Myös Metropolia Konservointi -koulutusalan kanssa tehtävä ammattikorkeakoulutasoinen yhteistyö on tärkeää.

Arkeologisen materiaalin osalta Konservointilaitos tukee Helsingin ja Turun yliopistojen työtä. Materiaali- ja valmistustekninen kokoelmatutkimus on osa esinetutkimusta.

Valmistusmenetelmien tunnistamisen kautta löytyvät usein esineen historialliset yhteydet.

Esineisiin perustuvat näyttelykokonaisuudet edistävät konservointitiedon kokoamista yhteen.

Maan suurimpana kulttuurihistoriallisen aineiston konservointilaitoksena Suomen kansallismuseon konservointilaitoksen tulisi osaltaan edistää myös konservointialan ja sen etiikan historian tutkimusta.

Kulttuurien museo

Kulttuurien museon tutkimustoiminta liittyy ajankohtaisiin näyttely- ja julkaisuhankkeisiin ja dokumentointiin. Julkaisuja tehdään lähinnä näyttelyitä taustoittamaan, ja niitä ovat viraston lisäksi julkaisseet Suomalais-Ugrilainen Seura, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalais-ugrilaisten kansojen aineellista kulttuuria on aikaisemmin tutkittu yhteistyössä yliopistojen kanssa, nyttemmin aineellisen kulttuurin tutkimus on jäänyt lähinnä museolle. Vieraiden kulttuurien tutkimusta kyllä harjoitetaan eri yliopistoissa, mutta aineellista kulttuuria ja museokokoelmia yliopistotutkijat ovat tutkineet hyvin vähän. Näin ollen Kulttuurien museolla on vastuu suomalais-ugrilaisten kansojen ja Euroopan ulkopuolisten alueiden aineelliseen kulttuurin tutkimuksesta ja siihen erikoistuneen henkilökunnan kasvattamisesta Suomessa.

Yhteistyösuhteita on useisiin eri yliopistoihin Suomessa (Helsingin yliopisto, Turun yliopisto ja Taideteollinen korkeakoulu) ja ulkomaisiin etnografisiin museoihin ja tutkimuslaitoksiin. Museo tarjoaa opiskelijoille harjoittelupaikkoja ja osallistuu opetukseen useissa oppilaitoksissa sekä toteuttaa yhteistyössä laitosten kanssa kenttätyö- ja tutkimusprojekteja. Viime vuosina on tehty Helsingin ja Turun yliopiston kansatieteen laitosten kanssa marilaisaiheinen kenttätutkimus Venäjällä Suomen Kulttuurirahaston tuella. Museo on tehnyt tunnetuksi muiden tekemää tutkimusta (esim. TAIK, Ulkopoliittinen instituutti, Suomalais-Ugrilainen Seura).

Kulttuurien museon hoidettavana ovat maan laajimmat suomalais-ugrilaisten kansojen ja Euroopan ulkopuolisilta alueilta peräisin olevat esinekokoelmat, joista osa on kansainvälisestikin ainutlaatuista. Näistä esimerkiksi Alaska, Mesa Verde, Siperia ja suomalais-ugrilaiset kokoelmat ovat kansainvälisesti kysytyjä. Noin 30 % kokoelmista on luetteloitu digitaaliseen järjestelmään. Opetusministeriön erillismäärärahoihin Kulttuurien museossa aloitettiin pilottiprojektina keväällä

2009 kokoelmien systemaattinen digitointi ja Suomen museoiden yhteiseen hakuportaaliin on tähän mennessä avattu yli 600 kuvallista esinettä.

Vaikka tutkimusta ei ehditä tehdä työaikana ja tutkimusammattitaidon hankkiminen työn ohessa on hankalaa, voi aiemmin hankittua osaamista kuitenkin hyvin hyödyntää. Museon neljästä akateemisen loppututkinnon suorittaneesta työntekijästä kaksi on dosenttia ja yksi tutkijankoulutuksessa. Henkilökunnalla on myös paljon kokemusta projektirahoituksen hakemisesta, projektien johtamisesta ja hallinnoimisesta. Nykyresursseilla ei ole mahdollisuutta lisätä tutkimustoimintaa. Ulkopuolinen rahoitus vaatii huolellista hankevalmistelua, johon vaikea irrottaa vakinaista henkilökuntaa.

Suomen Merimuseo

Merimuseon tutkijoiden työ on mennyt vuodesta 2004 lähes yksinomaan uusien toimitilojen ja päänäyttelyn tuottamiseen, ja tutkimustoiminta on liittynyt viimeisen viiden vuoden aikana pääsääntöisesti näyttelyihin. Samalla Merimuseon tutkimuspalveluja on kehitetty ja aineistojen saatavuutta koitettu parantaa. Alueellisestikin tärkeässä Tietokeskuksessa ovat saatavilla tutkijapalvelut ja laajat aineistot, myös kahden museon valokuva- ja muu arkistomateriaali (yhteistyökumppanit Palmenia, KyamK ja Kymenlaakson museo).

Viime vuosina Merimuseossa on tehty tutkimusyhteistyötä liittyen puun mikrobiologiseen hajoamiseen (HY, mikrobiologian laitos) ja vettyneen puun kuntotutkimukseen ultraäänimenetelmän avulla (HY, fysiikan laitos). Konservoinnissa tullut esille se, että myös maasta löytyy vettynyttä materiaalia, eikä Kansallismuseon konservointilaitoksella ole välineistöä sen käsittelyyn. Perinteisiä Merimuseon yhteistyökumppaneita ovat olleet mm. meriarkeologian yksikkö, HY Kulttuurien tutkimuksen laitos / merihistoria, KyamK, Suomen merihistoriallinen yhdistys (mm. Merihistorian päivät) sekä Forum Marinum (Museolaivojen kokonaisdokumentointihanke). Muita tutkimusyhteistyötahoja kartoitetaan parhaillaan. Itämeren merimuseoiden kanssa on tehty esiselvitys yhteistyömahdollisuuksista ja muita kansainvälisiä tutkimushankkeita on valmisteilla mm. Liverpoolin yliopiston kanssa. Merimuseon henkilökunta on osallistunut eri oppilaitosten praktikum-opetukseen ja opinnäytetöiden ohjaamiseen.

Merihistorian opintokokonaisuudessa Helsingin yliopistossa ollut perinteisesti luennoitsijoita Merimuseosta, ja yliopiston kanssa on meneillään dokumentointiprojekteja (Silja-projekti, Arkadia).

Kulttuuriympäristö - Arkeologian ja rakennushistorian osastot

Arkeologian osaston ja rakennushistorian osaston ydintehtäviä ovat kulttuuriympäristöön liittyvät viranomaistehtävät. Osastot vastaavat lisäksi kansallisen tutkimusinfrastruktuurin kannalta merkittävien kokoelmien ja arkistojen kartuttamisesta ja ylläpidosta. Ne muodostavat myös ulkopuolisille tutkijoille keskeisiä aineistoja samoin kuin erilaiset selvitykset, inventoinnit ja raportit

sekä kulttuuriympäristöä koskevat rekisterit, jotka palvelevat verkossa jo laajasti. Arkeologista ja rakennetun kulttuuriympäristön tutkimusinfrastruktuuria on mahdollista hyödyntää päätöksenteon tukena esim. kulttuuriympäristön tilan seurannassa. Arkeologian ja rakennushistorian osastot ovat keskeinen valtakunnallinen toimija menetelmien ja käsitteiden kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa kulttuuriympäristöalalla.

Osastojen vakinaisen henkilökunnan tehtäviin ei varsinaisesti kuulu tieteelliseen kysymyksenasetteluun perustuva tutkimus, mutta viranomaistehtävät ja yleinen asiantuntijarooli edellyttävät hyvää perehtyneisyyttä oman alan tutkimukseen. Suurin osa osastojen henkilökunnasta on suorittanut akateemisen loppututkinnon, mutta käytännössä varsinainen tieteellinen tutkimus on kiinni omasta aktiivisuudesta ja mahdollista lähinnä työajan ulkopuolella. Kentältä ja maastosta saadaan kokemusta ja osaamista konkreettisista tapauksista, niin muinaisjäännösten ja rakennushistorian tutkimuksesta kuin restauroinnista ja konservoinnistakin (mm. materiaalitutkimus).

Arkeologinen toiminta on jaettu organisatorisesti siten, että arkeologian osasto vastaa esihistoriallisten ja saamelaisperäisten muinaisjäännösten suojelusta ja tutkimuksesta sekä eriaikaisten muinaisjäännösten hoidosta ja vedenalaisesta arkeologiasta 2004 perustetussa meriarkeologian yksikössä. Rakennushistorian osaston vastuulla ovat historiallisen ajan muinaisjäännökset ja kaupunkiarkeologia sekä muut rakennettuun kulttuuriympäristöön ja restaurointiin liittyvät tutkimukset.

Arkeologian osasto

Arkeologian osaston tärkeimpiä tutkimusyhteistyötahoja ovat yliopistot, korkeakoulut ja Suomen Akatemia. Kontaktit ovat useimmiten tutkijoiden välisiä ja laajemmat, organisaatiolähtöiset tai jonkin tutkimusteeman ympärille kootut hankkeet ovat toistaiseksi olleet vähäisiä. Tutkimusrahoituksen tärkeimpiä lähteitä ovat olleet Suomen Akatemia, ministeriöt ja EU. Tutkimustoiminnan edellytykset ovat 2000-luvulla aikaisempaa niukemmat, koska vähentyneitä resursseja ei ole pystytty korvaamaan uusilla rahoitusmuodoilla. Tulevaisuudessa hankkeet liittyvät todennäköisesti nykyistä selvästi enemmän soveltavaan tutkimukseen ja sektoritutkimukseen. Jatkotutkinnon suorittaneiden osuus kuitenkin vähenee arkeologian osalta lähivuosina dramaattisesti, ellei tutkijakoulutukseen panosteta rekrytoinnissa ja koulutuksessa.

Julkaisu- ja seminaaritoiminnassa Museovirasto on panostanut erityisesti uusien kenttätutkimusten esittelyyn julkaisemalla säännöllisesti kahta sarjaa *Arkeologia Suomessa* ja *Kentältä poimittua* sekä järjestämällä vuosittain valtakunnalliset kenttätutkimuspäivät. Tieteellisesti merkittävimpiä hankkeita on ollut kivikautisia taloja käsitellyt seminaari ja tutkimusjulkaisu *Huts and Houses*, jossa esittäytyi alan koko suomalainen tutkimuskenttä. Meriarkeologian yksikkö on lähes ainoa ja suurin meriarkeologisen tutkimuksen tuottaja Suomessa, mikä ei tosin vielä näy julkaisu- ja seminaaritoiminnassa.

Turun Pikisaaren 1700-luvun hylyn tutkimukseen rahoitti Turun Satama ja Vrouw Maria –hylyn tutkimukseen on suunniteltu veikkausvoittovaroja.

Rakennushistorian osasto

Rakennushistorian osasto on näköalapaikka, joka mahdollistaa alan päätöksentekoa tukevan tutkimustoiminnan kehittämisen ja jossain määrin edellyttää sitä (esim. valtion rakennusperintö, inventointien ja rakennushistoriaselvitysten kehittämis- ja ohjaustyö, valmisteilla oleva sotien jälkeistä aikaa koskeva Rakennettu hyvinvointi -hanke). Osaston vahvuuksiin kuuluu henkilöstö, jolla on laajat kotimaiset ja kansainväliset verkostot yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Kansainvälistä tutkimusyhteistyötä tehdään mm. ICCROMin kanssa, joka on hallitustenvälinen kulttuuriperinnön suojelua, restaurointia ja konservointia edistävä koulutus- ja tutkimuslaitos. ICCROM painottaa toimintaansa UNESCO:n sopimuskohteisiin (Haag ja maailmanperintö) ja sen jäseniä voivat olla YK:n jäsenvaltiot. Museovirasto edustaa Suomea ICCROMin yleiskokouksessa (1981–) ja neuvostossa (1990–1993, 2007–2011). ICCROM-yhteistyö perustuu valtiosopimukseen 47/1981.

Myös suomalaisiin tutkimusyhteistyöverkostoihin osallistutaan, eikä päällekkäisyyttä yliopistoilla suoritettavan perustutkimuksen kanssa ole havaittavissa. Rakennushistorian osaston tutkimustoiminnalle on ollut luonteenomaista käytännönläheisyys, ns. *tacit knowledge*, esimerkiksi restaurointikäytäntöjen ja konservointimenetelmien tutkimuksessa sekä materiaalitutkimuksissa. Restaurointien valvonnassa ja rakennuttamisessa useiden eri ammattialojen yhdistelmä mahdollistaa nykyisen kaltaisen tutkimustoiminnan. Viimeaikaisia tutkimushankkeita, joissa rakennushistorian osasto on ollut mukana tai vastuutahona, ovat mm. Economics and Built Heritage -tutkimusohjelman laatiminen (yhteistyössä TKK/YTK), Saavutettavuus-tutkimus (TKK/a-osasto), Esteettömyys ja rakennussuojelu (SOTERA), Betonitutkimushanke (TTKK, VTT), Hautatervaani liittyvät tutkimukset (VTT ja SYKE), Indoor Climate in Churches (Itämeren alueen yhteistyöprojekti) ja Kuusiston linnanraunion muuritutkimukset. Rakennushistorian osasto on ollut mukana myös TEKESin hankkeissa. Rakennuttamistoimintaan liittyvät selvitykset on rahoitettu projektirahoituksesta (TE-keskukset, EU-rahoitus jne).

Rakennushistorian osaston tuottamia vanhimpien kaupunkien arkeologisten kenttäinventointien raportteja ja niihin liittyviä julkaisuja hyödynnetään kaavoituksen, rakentamisen, suojelun ja tutkimuksen ohjaamisessa.

Museotoimen kehittäminen

Museotoimen kehittäminen seuraa kulttuuriperintö- ja museoalan toimintaa ja kehittää museoalaa valtakunnallisesti. Kehittämisyksikkö tuottaa uutta tietoa päätöksenteon tueksi sekä malleja ja menetelmiä museotoiminnan laadun edistämiseksi. Kehittämisyksikössä on vuodesta 1994 laadittu

vuosittainen, ammatilliset museot Suomessa kattava Museotilasto sekä muita museoalaa koskevia tilastaselvityksiä. Museoalan laajapohjaisen yhteistyöhankkeen tuloksena syntynyt museoiden laadunkehittämisen työkalu, Museoiden arviointimalli, tuottaa vuosittain tietoa museoalan toimintaympäristön muutoksista ja kehittämistarpeista päätöksenteon tarpeisiin. Kehittämisyksikkö tekee museotoimintaa tukevia yleisselvityksiä ja -oppaita, kuten Opas paikallismuseoiden hoitoon (2005), ja tuottaa erillisten hankkeiden avulla tietoa teemakokonaisuuksista, joilla tuotetaan museoalan kehittymistä (kuten saavutettavuutta käsitellyt EU-rahoitettu ACCU-hanke ja sen aikana tuotettu Kättä pidempää -opas (2007). Omaa museoalan tai -politiikan tutkimusta ei ole juuri mahdollista tehdä, mutta sen syntymistä pyritään edistämään asettamalla aineistoja saatavaksi ja tarjoamalla aiheita opinnäytteiden ja muille tahoille.

Tietopalvelut

Kuva-arkisto

Museoviraston kuva-arkisto on kansallinen kuva-aineiston keskusarkisto, jonka perustehtävänä on määrittellä, kartuttaa ja säilyttää kulttuurihistoriallista kuvakokoelmaa sekä huolehtia sen saavutettavuudesta. Tutkimuksen kannalta kuva-arkiston painopistealuetta ovat sen kokoelmien tieteellinen analysointi sekä, yleisemmällä tasolla, kuvakulttuuri kansallisesta näkökulmasta ja kuvan erityisominaisuudet tieteellisen tutkimuksen lähteenä. Arkiston asiantuntijuusaluetta on myös kuvien tekninen ja materiaalin tuntemus.

Nykytilanteessa koko henkilökunta työskentelee arkistoinnin ja kuvapalvelun tehtävissä, eivätkä arkiston tutkijat (4 htv) voi suorittaa tutkimusta tai osallistua tutkimusyhteistyöhön. Rooli kansallisena kulttuurihistoriallisena kuvakokoelmana edellyttää vuorovaikutusta tutkimuslaitosten kanssa, jotta kartunnassa voidaan ottaa huomioon tutkimustoiminnan kysymyksenasettelut ja tulokset. Silti kuva-arkisto toimii tällä hetkellä ensisijaisesti muulla taholla tehtävän tutkimuksen infrastruktuurina.

Tutkimusresurssien puute vaikuttaa osaltaan rajoittavasti aineistojen tarjontaan. Rinnan Kansallismuseon esinekartunnan kanssa kuva-arkistoon on pitkäjänteisesti kerätty suomalaista kulttuuria, kansallista historiaa, elinympäristöä ja yksittäisiä henkilöitä dokumentoivaa kuva-aineistoa. Kokoelmat ovat monilla aihealueilla erittäin kattavat, ja varsinkin aineistojen vanhempi osa on ainutlaatuinen. Tarvittaisiin vielä runsaasti perustutkimusta, jotta kokoelmat koko laajuudeltaan tulisivat tunnetuiksi ja käytettäviksi.

Kuva-arkiston tietopalvelut ja tutkimusinfrastruktuuri ovat Museoviraston merkittävä kosketuspinta laajaan yleisöön. Aineistojen saatavuus voidaan turvata vain digitoimalla, ja tässä opetusministeriön myöntämällä hankerahoituksella on nykytilanteessa ratkaiseva merkitys. Tutkimuksen näkökulmasta on lisäksi huomattava, että aineistojen digitointi on ainoa keino

vapauttaa henkilöstön resursseja siihen toiminta-alueensa tutkimustyöhön, jota kuva-arkiston keskeinen rooli omalla sektorillaan edellyttäisi.

Kirjasto

Museoviraston kirjasto on Suomen merkittävin museoalojen erikoiskirjasto, jonka keskeisiä aihealueita ovat arkeologia, historia, kansatiede, museologia ja taidehistoria. Kirjasto tarjoaa tällä hetkellä tutkimustyötä tekeville aineistonsa, tietopalvelua sekä kaukopalvelua. Kirjastolla olisi kiinnostusta tuottaa myös räätälöityjä tutkimuspalveluita, joissa kirjastonhoitaja tekisi tutkimushankkeen alkaessa tutkijoiden kanssa yhteisesti tiedonhaku ko. aiheesta. Samalla suunniteltaisiin, mitä aineistoa hankkeen tiimoilta on syytä hankkia kirjaston kokoelmiin, mitä taas kaukolainaksi. Tämä nopeuttaisi tutkijoiden tiedonhankintaa, ja kirjasto puolestaan saisi tukea aineiston hankinnassa sekä tietoa luokitukseen ja asiasanoitukseen liittyvistä tarpeista.

Kirjastossa selvitetään myös sähköisten palvelujen tehostamista tutkimustoiminnan helpottamiseksi. Uusia mahdollisuuksia ovat mm. uutuuksineiden seuranta RSS-syötteiden avulla, Refworks -viitteidenhallintaohjelmisto sekä alakohtaiset tiedonhakupaketit verkkosivuilla.

Kirjasto toivoo, että tutkijat esittäisivät hankintatoiveita kirjastolle ja että ulkomaan matkoilta tuotaisiin kirjastoon ainakin konferenssijulkaisut, mutta mielellään myös muita siellä myynnissä olevia kirjoja. Ostetut kirjat kirjasto maksaa, jolleivät ne ennestään ole kokoelmissa ja jos ne sijoitetaan lainattavaan pääkokoelmaan. Kirjaston tarjoama tutkimusinfrastruktuuri kehittyy parhaiten, kun sillä on elävä yhteys virastossa tehtävään tutkimukseen.

Kirjasto välittää Museoviraston julkaisujen ISBN- ja ISSN-numerot sekä toimittaa ennakkotiedot ja vapaakappaleet Kirjavälitykseen. Tämänhetkinen arkistosääntö edellyttää kirjaston myös arkistoivan kappaleen kutakin julkaisua. Kirjastolla on vastuu viraston julkaisujen luetteloinnista ja asiasanoittamisesta Helka- ja Arto-tietokantoihin. Lisäksi Museoviraston verkkosivuilla ylläpidetään Museoviraston henkilökunnan julkaisuluetteloa, joka käsittää myös ulkopuolisilla forumeilla julkaistut kirjat, artikkelit ja kokousesitelmät.

Julkaisutoiminta tällä hetkellä on melko hajanaista, paljolti viraston eri osastojen ohjauksen alaista. Julkaisutoiminnan yhteiset ohjeet ovat viraston intranetissä, mutta niitä seurataan usein huonosti. Kirjastokaan ei ole käytännössä pystynyt täysin kattavasti seuraamaan julkaisujen ilmestymistä eikä valvomaan julkaisujen bibliografisten tietojen oikeaa esittämistä julkaisuissa.

TUTKIMUSTOIMINNAN TAVOITTEET JA ASEMA MUSEOVIRASTOSSA

MUSEOVIRASTO TUTKIMUSLAITOKSENA: VAHVUUDET JA UHAT

Tasapainottelu eri roolien (tutkimuslaitos, museo- ja viranomaistoiminta) välillä asettaa omat haasteensa tutkimuksen ja sen edellytysten johdonmukaiselle toteuttamiselle Museovirastossa. Rinnakkaisten ja toisiinsa lomittuvien roolien seurauksena tutkimustoiminta on monimuotoista ja sen määrittäminen ja jopa kuvaaminen haasteellista. Käsillä olevassa strategiassa pyritään ottamaan huomioon tutkimustoiminnan monimuotoisuus ja tiivis yhteys museo- ja viranomaistyöhön lähtökohtana ja tärkeänä perustana. Tutkimuksen sisäisten toimintaehtojen arviointia täydentävää laajempien reunaehtojen analyysia on tehty osana viraston kokonaisstrategia- ja organisaatiouudistustyötä.

Museoviraston tutkimustoiminnan vahvuutena, ja osin vajaasti hyödynnettynä mahdollisuutena, ovat samassa kokonaisuudessa sijaitsevat erilaiset toimintamuodot ja erilaiset osaamiset. Monialaisuus mahdollistaa moni- ja poikkitieteellisen tutkimustyön talon sisällä ja avaa monia yhteistyökanavia. Virastossa on ainutlaatuisia osaamiskeskittyymiä ja tutkimusaloja, joille ei esimerkiksi ole yliopistoissa varsinaisia oppituolessa (kuten numismatiikka ja meriarkeologia). Aineellisen kulttuuriperinnön asiantuntijuuden kotipesänä Museovirasto on keskeinen.

Museoviraston tutkimusaineistojen pitkät aikasarjat avaavat monenlaisia näkymiä ajankohtaisesti kiinnostaviin ja monitieteisiin tutkimuskysymyksiin, kuten erilaisiin pitkänaikavälin muutoksiin ympäristössä. Onkin selvästi nähtävissä, että Museoviraston aineistot ovat yhä enemmän alkaneet kiinnostaa luonnontieteiden tutkijoita. Myös uusien luonnontieteellisten menetelmien soveltaminen mahdollistaa mielenkiintoisia kysymyksenasetteluja. Mahdollisuudet poikki- ja monitieteellisyyteen kasvavat, uusia rahoituslähteitä avautuu, samoin uudenlaisia kumppanuuksia ja asiantuntijarooleja viraston osaajille. Viraston oman tutkimusosaamisen jatkuva kehittyminen ja aineistojen ja kokoelmien tuntemus ovat tässä avainasemassa. Mikäli tutkimus ajautuu viraston työssä täysin marginaaliin ja siihen liittyvä osaaminen kapenee, uusia mahdollisuuksia ei kyetä hyödyntämään ja Museoviraston kiinnostavuus yhteistyökumppanina heikkenee.

Museoviraston tutkimustyön selvänä vahvuutena ovat sen hallussa olevat aineistot sekä vastuu ja pitkä perinne aineistojen tallentamisessa ja säilyttämisessä. Esimerkiksi yliopistoille velvoite huolehtia tutkimusaineistojen säilyttämisestä on uusi. Museovirastolla on lisäksi vahva osaaminen ja monipuoliset kanavat tutkimustiedon välittämisessä yleisölle. Pitkän ajan kuluessa muotoutuneet aineistot, niihin pohjautuva tutkimustyö ja suora yhteys yleisöön muodostavat

ketjun, jonka jokainen osa on tärkeä. Vähenevien resurssien paineissa erityisesti tutkimustyön asema on jatkuvasti heikentynyt ja ketju vaarassa katketa.

Tutkimusosaaminen ja Museovirastossa tehtävän työn laatu riippuvat selkeästi toisistaan. Tämä koskee yhtä lailla sekä suojelu- ja museotoimintaa että kehittämistyötä. Tuottavuusvähennysten ja muiden tehostamispaineiden ristitulessa on helppo nähdä, että mikäli tutkimustyön nykytasoa ei voida säilyttää, yhteiskuntaa ja päätöksentekoa palvelevan työn laatu kärsii.

Museoviraston tutkimusprofiilin nostaminen ja vahvempi koordinaatio parantavat päätöksentekoa ja yhteiskuntaa palvelevaa työtä. Tutkimustyön kiinteä yhteys museo- ja viranomaistoimintaan antaa hyvät lähtökohdat, sillä se tuo mukanaan tiiviin vuorovaikutuksen muun yhteiskunnan kanssa ja lisää tutkimustoiminnan vaikuttavuutta.

Vahvuudet

- Tutkimustyön kiinteä yhteys museo- ja viranomaistoimintaan pohja vuorovaikutukselle muun yhteiskunnan kanssa ja tutkimustoiminnan vaikuttavuudelle.
- Tutkimuksella vahvat omat aineistot ja suora yhteys yleisöön.
- Monipuoliset toimintamuodot ja erilaiset osaamiset saman katon alla.
- Pitkä perinne tutkimusaineistojen tallettamisessa ja säilyttämisessä.
- Monipuoliset tiedon välittämisen kanavat yleisölle.
- Aineellisen kulttuuriperinnön osaamiskeskittyminen.

Mahdollisuudet

- Tutkimusmahdollisuuksien kehittäminen organisaatiouudistuksen yhteydessä.
- Poikkitieteellisyys mahdollista talon sisällä(kin).
- Syvä ajallinen perspektiivi yhteiskunnallisiin ongelmiin ja ratkaisumalleihin.
- Aineistojen pitkät aikasarjat, joista uusien tieteenalojen tutkijat ovat kiinnostuneita.
- Uudet luonnontieteelliset menetelmät mahdollistavat uusia kysymyksenasetteluja.
- Uudet kysymyksenasettelut ja kumppanuudet tuovat uusia asiantuntijarooleja ja avaavat rahoitusmahdollisuuksia.

Heikkoudet

- Monialainen toiminta hajottaa resursseja ja vaikeuttaa toiminnan suuntaamista.
- Tutkimuksen yhteydet päätöksentekoon eivät järjestelmällisiä.
- Tutkimuksen koordinaatio puuttuu.
- Vahvojen tutkimusyhteisöjen/konsortioiden puuttuminen.
- Tutkijoiden pätevytyminen valtaosin oman harrastuksen varassa.

Uhat

- Tutkimustyön resurssit kaventuvat entisestään ja yhteiskuntaa ja päätöksentekoa palvelevan työn laatu ja vaikuttavuus kärsivät.
- Tutkimusosaamisen taso laskee, eikä virastosta olla enää kiinnostuneita yhteistyökumppanina.
- Tutkimuksen osuus vähenee, asiantuntijoiden osaaminen kapenee ja työtyytyväisyys laskee.

Museoviraston tutkimustoiminta palvelee ja tukee yhteiskuntaa ja kansalaisia kulttuuriperinnön vaalimisessa. Tuotamme tietoa, osaamista ja aineistoja, joiden pohjalta tarjoamme asiantuntevia palveluita. Tunnistamme kulttuuriperintöalan keskeisiä tutkimuskysymyksiä ja kehitämme tutkimustoimintaamme ja -palveluitamme yhteistyössä tiedeyhteisön ja museolaitoksen kanssa.

Tietovarantomme ovat kansallisesti merkittävä tutkimusinfrastruktuuri, ja meidät tunnetaan arvokkaiden kansalliskokoelmien haltijana. Tutkimusaineistomme ja -palvelumme ovat helposti kaikkien saatavilla. Kansalaiset ja sidosryhmät kokevat ne keskeisiksi toimiessaan kulttuuriperinnön puolesta.

TUTKIMUSTOIMINNAN TAVOITTEET

I. Huolehditaan tutkimuspalvelujen ja -aineistojen saatavuudesta ja laadusta

Museovirasto kehittää tutkimusta tukevia palveluitaan asiakaslähtöisesti. Virasto parantaa tutkimusaineistojensa saatavuutta ja säilyttämistä tiiviissä yhteistyössä muistiorganisaatioiden ja muiden toimijoiden kanssa. Tutkijoiden ja kansalaisten vapaata pääsyä kansallisesti merkittävien tutkimusaineistojen äärelle edistetään parantamalla myös tiedonhakupalveluita. Samalla Museoviraston tutkimusaineistojen käyttö kasvaa ja käyttäjäkunta laajenee. Myös kansainvälinen tutkijayhteisö otetaan huomioon palveluita kehitettäessä. Tutkimusaineistosta yhä suurempi osa on sähköisesti saatavilla, ja digitoinnin priorisoinnissa tehdään tiivistä yhteistyötä muun tiedeyhteisön kanssa.

II. Tutkimuksella palvellaan yhteiskuntaa, kansalaisia ja päätöksentekoa konkreettisella tavalla

Museovirasto resursoi ja organisoi tutkimustoimintaansa siten, että asiantunteva kansalaisten ja yhteiskunnan palvelu turvataan myös tulevaisuudessa. Museovirasto huolehtii aktiivisesti yhteyksistä tiedekenttään ja päätöksentekijöihin käynnistäessään tutkimushankkeita ja osallistuessaan niihin. Virasto vaikuttaa siihen, että kulttuuriperintöalan tutkimustarpeet ja tutkimustulokset otetaan huomioon päätöksenteossa. Museovirasto toimii kokoavana ja

koordinoivana osapuolena siten, että voidaan luoda kulttuuriperintöalaa palvelevaa sektoritutkimusta yhteistyössä ministeriöiden, yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa.

Viraston tutkimushankkeiden kärjessä ovat soveltavaa tutkimusta edustavat poikki- ja monitieteiset hankkeet sekä hankkeet, joissa huomio kohdistuu valtakunnallisesti ja kansallisesti merkittäviin kohteisiin ja ilmiöihin sekä maailmanperintökohteisiin. Kulttuuriperinnön kulttuurista, yhteiskunnallista ja taloudellista merkitystä ja vaikuttavuutta selvittävät hankkeet ovat koko alan kehittymiselle tärkeitä. Tutkimustoiminnalla tunnistetaan ja ehkäistään myös kulttuuriperintöön kohdistuvia uhkia (ilmastonmuutos, ilmansaasteet, taloudellisten resurssien väheneminen). Tutkimushankkeita muodostettaessa otetaan huomioon myös kansainvälisten sopimusten näkökulmat sekä kansalaisten kannalta olennaisimmat kulttuuriperintöä koskevat tiedontarpeet. Museovirasto vastaa yhteiskunnan haasteisiin myös tutkimalla kulttuurista erilaisuutta ja eriarvoisuutta sekä vaikuttamalla näyttelyiden ja opetustoiminnan keinoin erilaisuuden hyväksymisen lisäämiseksi.

III. Tutkimustoiminnalla turvataan tieteellisiä ja sivistyksellisiä tavoitteita

Tutkimustoiminnalla on aiempaa selkeämpi ja näkyvämpi rooli Museoviraston toimintakulttuurissa. Virasto on arvokkaiden ja ainutlaatuisten kansalliskokoelmien haltija. Kartuttaakseen, hoitaakseen ja esitelläkseen näitä kokoelmia menestyksekkäästi Museovirasto tukee kokoelmiin liittyvän asiantuntemuksen ylläpitämistä ja kehittämistä tutkimuksen keinoin.

Museoviraston tehtävänä on sivistyksellisen pääoman kasvattaminen. Näyttelyiden, julkaisujen, opetus- ja yleisötoiminnan avulla saatetaan tutkimustuloksia laajan yleisön tietoisuuteen. Museovirasto edistää osaltaan laaja-alaista, avointa ja keskustelevaa suhtautumista kulttuuriperintöalan tietoon. Virasto ratkoo omassa julkaisutoiminnassaan nykyistä paremmin tiedon saatavuuteen liittyviä julkaisupoliittisia kysymyksiä.

STRATEGIAN TOTEUTUMINEN: TOIMENPITEET JA SEURANTA

Museovirasto on strategian kirjoittamishetkellä suuressa muutostilanteessa. Strategian menestyksen keskeiset reunaehdot liittyvät mm. valtion tuottavuusohjelman ja Museoviraston osatoimintojen mahdollisen alueellistamisen (yhteis)vaikutuksiin, organisaatiouudistukseen ja sen yhteydessä erityisesti tietokeskuksen perustamiseen ja järjestelyihin. Strategian menestyksen kannalta avaintoimenpiteitä ovat

- Tutkimusinfrastruktuurin asiantunteva kehittäminen (*Tavoite I*)
- Pysyvän tutkimus- ja julkaisutyöryhmän perustaminen (*Tavoite III*)
- Tutkimusjohtajan/-koordinaattorin toimen luominen (*Tavoite II*)
- Aktiivinen toiminta kulttuuriperintöalan tutkimusyhteisön lujittamiseksi (*Tavoite II*)
- Henkilökunnan asiantuntijuuden ylläpitäminen ja kehittäminen (*Tavoite III*).

Toimenpiteistä tulee priorisoida näitä tukevia toimia sekä lakisääteisiä tehtäviä.

Osa ehdotetuista toimenpiteistä on sellaisia, jotka virasto pystyy toteuttamaan nykyisin resurssein suuntaamalla uudelleen voimavarojaan esimerkiksi organisaatiouudistuksen yhteydessä. Sen sijaan laajemmat uudet avaukset edellyttävät tehokasta ulkopuolisen rahoituksen hankintaa sekä tiiviimpää yhteistyötä opetusministeriön kanssa ja yhteistä käsitystä erityisesti päätöksentekoa palvelevan tutkimuksen suunnista. Samalla tarvitaan ratkaisuja päätöksentekoa palvelevan tutkimuksen rahoituksesta myös opetusministeriön hallinnonalalla.

Strategian toteutumisen seurannan tueksi on toimenpiteiden yhteyteen laadittu tavoitekohtaiset listat tuloksista ja arviointimittareista. Strategian toteutumista ja mahdollista päivitystarvetta tulee arvioida vähintään kerran strategiakauden aikana. Toteutumisen seurannasta ja päivityksestä vastaa tutkimus- ja julkaisutyöryhmä yhdessä tutkimusjohtajan/-koordinaattorin kanssa. Museoviraston tutkimus- ja julkaisutoiminnasta tulisi teettää strategiakaudella ulkopuolinen arviointi, jossa arvioidaan myös Museoviraston tutkimustoiminnan tieteellistä laatua ja vaikuttavuutta.

I. Huolehditaan tutkimuspalvelujen ja -aineistojen saatavuudesta ja laadusta

1. Muodostetaan Museovirastolle selkeä tutkimuspalvelupolitiikka.
2. Jatketaan aineistojen digitointia viraston digitointistrategian mukaisesti ja valmistellaan digitoinnin hankeaihoita, joille haetaan sopivia rahoituslähteitä.
3. Lisätään verkossa saatavaa tietoa Museovirastossa olevista tutkimusaineistoista ja parannetaan aineistokuvauksia. Tarjotaan aineistokuvauksia monikielisinä.

4. Ylläpidetään laadukkaita tiedonhakupalveluita ja kehitetään niitä asiakkaiden tarpeiden mukaan. Tarjotaan monikielisiä tiedonhakupalveluita.
5. Laaditaan tietokeskukselle viestintäsuunnitelma, jonka avulla viestitään tehokkaasti Museoviraston tutkimuspalveluista. Tuodaan viestinnässä esille Museovirastoa arvokkaiden kansalliskokoelmien haltijana.
6. Jatketaan paikkatietoaineistojen kehittämistä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.
7. Osallistutaan Kansallisen digitaalisen kirjaston kehittämiseen yhdessä opetusministeriön, museoiden, kirjastojen ja arkistojen kanssa. Jaetaan sen kautta laajoja aineistoja sekä hyödynnetään sen tarjoamia mahdollisuuksia aineistojen pitkäaikaissäilytyksessä.
8. Tehdään aineistojen digitoinnissa yhteistyötä tiedekentän ja tutkijoiden kanssa. Tutkimusta suunniteltaessa otetaan aiempaa paremmin huomioon tutkimusaineistojen myöhempi käytettävyys muun tutkimuksen infrastruktuurina. Hyödynnetään esimerkiksi Suomen Akatemian kokonaisrahoitusmallin mahdollisuutta sisällyttää digitoinnin kustannuksia osaksi tutkimushankkeiden tiedonhallintasuunnitelmaa.
9. Kirjaston kokoelmia kartutetaan tiiviissä yhteistyössä tutkijayhteisön sekä yliopistokirjastojen kanssa.
10. Tietokeskus tarjoaa räätälöityjä hakupalveluita tutkijoille ja opiskelijoille.
11. Hankitaan keruuarkiston kyselyin syventävää tietoa aineellisesta kulttuuriperinnöstä painottaen Suomen kansallismuseon kokoelma- ja näyttelytoimintaan liittyviä teemoja.

Arviointimittareita ja tuloksia:

- Tutkimuspalveluja ohjaava asiakirja (1)
- Tietokeskuksen asiakastyytyväisyysindeksi (3, 4, 8, 9, 10)
- Tutkimusaineistojen ja -palveluiden viestintäsuunnitelma (5)
- Aineistojen digitointiasteen nousu ja digitointiin saadun ulkopuolisen rahoituksen määrä (2, 8)
- Tutkimusta tukevien verkkopalveluiden asiakaskäynnit
- Tietokeskuksen tutkimusasiakkaiden määrä (asiakaskyselyn / otantojen kautta)
- Monikieliset hakupalvelut ovat käytössä (määrä) (4)

II. Tutkimuksella palvellaan yhteiskuntaa, kansalaisia ja päätöksentekoa konkreettisella tavalla

1. Palkataan virastolle tutkimusjohtaja/-koordinaattori, jonka keskeisenä tehtävänä on hankkia tutkimusresursseja. Tutkimusjohtajan/-koordinaattorin muita tehtäviä ovat tutkimustoiminnan organisointi, julkaisutoiminnan ja tutkimusverkostojen kehittäminen. Tutkimusjohtaja/-koordinaattori vastaa tutkimustoiminnan seurannasta ja linjaamisesta yhdessä tutkimus- ja julkaisutyöryhmän kanssa. Tutkimusjohtajan/-koordinaattorin virka luodaan olemassa olevia resursseja hyödyntäen.
2. Varataan alkupääomaa tutkimushankkeiden suunnitteluun ja käynnistämiseen.
3. Yliopisto- ja korkeakoulu yhteistyöstä laaditaan erillinen pitkän tähtäyksen suunnitelma.
4. Laaditaan suunnitelma tutkimusjulkaisujen arvioimiseksi.
5. Esitetään, että kulttuuriperintöalan neuvottelukuntaan nimitetään muiden tutkimuslaitosten (tai muun tiedekentän) edustaja/edustajia.
6. Edistetään kulttuuriperintöalan tutkimusohjelmien ja -yhteisön muodostamista. Järjestetään tilaisuuksia, joissa tuodaan yhteen keskeiset kulttuuriperintöalan tutkimustahot pohtimaan alan tutkimuksen tulevaisuutta ja keskeisiä tutkimusteemoja ja -menetelmiä sekä kehittämään yhteistoimintaa.
7. Välitetään kansalliseen keskusteluun kansainvälisten sopimusten näkökulmia sekä tutkimushankeaiheita kansainväliseltä kentältä.
8. Suositaan poikki- ja monitieteisiä tutkimushankkeita, jotka kohdistuvat kansallisesti tai kansainvälisesti keskeisiin aihealueisiin, (kuten kulttuuri ja hyvinvointi, kulttuurinen monimuotoisuus, kestävä kehitys, uudemman rakennuskulttuurin suojelu).
9. Käynnistetään hankkeita, jotka kohdistuvat valtakunnallisesti ja kansallisesti merkittäviin kohteisiin ja ilmiöihin sekä maailmanperintökohteisiin sekä selvitetään tutkimushankkein kulttuuriperinnön kulttuurista, yhteiskunnallista ja taloudellista merkitystä ja vaikuttavuutta.
10. Osallistutaan kulttuuriperintöä koskevia uhkia tunnistaviin ja ehkäiseviin tutkimushankkeisiin.
11. Tuotetaan analysoituja tietoaaineistoja (kuten kulttuuriperintöalaa koskevat tilastot, selvitykset ja paikkatietoaaineistot), joilla palvellaan yhteiskunnallista päätöksentekoa.
12. Toteutetaan kulttuuriympäristön tilan seuranta yhteistyössä Museoviraston sisällä. Edistetään ja selkiytetään kulttuuriympäristöä ja sen tilan seuranta koskevaa tutkimusyhteistyötä ympäristöhallinnon kanssa.
13. Kehitetään tilaustutkimusten toimintamalleja.

14. Kehitetään kansalaisia kulttuuriperinnön vaalimisessa tukevia välineitä, kuten korjaus- ja restaurointi- sekä esineiden hoitokortteja, esimerkkitapausten ja tutkimustiedon pohjalta.

Arviointimittareita ja tuloksia:

- Tutkimukseen suunnatut resurssit: tutkimusjohtaja / koordinaattori, tutkimushankkeille varattu alkupääomia, laadulla kilpaillun tutkimusrahoituksen määrä (1, 2, 8-10)
- Yliopistoyhteistyön suunnitelma (3)
- Kulttuuriperintöalan neuvottelukunnassa on tutkimuslaitosten ja/tai yliopistojen edustaja/ia (5)
- Arviot Museoviraston tutkimustoiminnasta sidosryhmäkyselyssä kohenevat (erit. valtionhallinnon ja yliopistojen vastaajat) (6, 11)
- Yhteistyöhankkeiden määrä priorisoiduilla aihealueilla (8-10)
- Kulttuuriympäristön tilan seurannasta tuotetut raportit ja niiden käyttö (12)
- Korjaus-, restaurointi- ja esinekorttien käyttömäärä (maksullinen ja maksuton käyttö) (14)

III. Tutkimustoiminnalla turvataan tieteellisiä ja sivistyksellisiä tavoitteita

1. Tutkimus- ja dokumentointihankkeista suositetaan niitä, jotka tukevat kansalliskokoelmien kartuntaa, hoitoa ja esittelyä.
2. Käynnistetään omien aineistojen pohjalta Museoviraston eri vastuualueiden yhteisiä tutkimushankkeita laajoista aihealueista ja sosiaalisista ja kulttuurisista teemoista.
3. Nostetaan konservointitutkimuksen profiilia ja tuetaan materiaali- ja valmistusteknisen tutkimuksen asemaa osana esinetutkimusta. Tämä edellyttää huolehtimista konservointilaitoksen tutkijaosaamisesta sekä konservointialan yhteistoiminnan aktiivista edistämistä.
4. Turvataan Museoviraston alaisuudessa toimivien, kansallisesti ainutlaatuisten tutkimusalojen jatkuvuus (kuten numismatiikka ja meriarkeologia).
5. Esitellään uusimpia tutkimustuloksia näyttelyhankkeissa, joita toteutetaan laajassa ja aktiivisessa yhteistyössä Museoviraston eri vastuualueiden (museoiden, osastojen ja yksiköiden) kesken sekä yhdessä tutkimuslaitosten kanssa.

6. Vahvistetaan tutkimus- ja julkaisutoimintaa ja niiden välistä yhteyttä perustamalla työryhmä, joka seuraa ja linjaa näitä toimintoja yhdessä tutkimusjohtajan/-koordinaattorin kanssa. Työryhmä korvaa nykyisen julkaisutyöryhmän.
 7. Parannetaan tutkimustulosten julkaisemisen edellytyksiä ja sisällytetään julkaisutoimintaa tutkijoiden tulostavoitteisiin.
 8. Pyritään julkaisemaan näyttelyiden yhteydessä tuotettu tieteellinen panos (joko perinteisenä kirjamuotoisena julkaisuna, verkkojulkaisuna tai artikkeleina).
 9. Parannetaan Museoviraston tieteellisten julkaisujen tunnettuutta tiedeyhteisössä kokoamalla julkaisut pääsääntöisesti sarjoihin.
-
10. Laaditaan strategiakaudella alakohtaisia/yksikkökohtaisia tutkimusstrategioita.
 11. Jatkotutkintojen painoarvoa lisätään rekrytoinnissa ja palkkausjärjestelmää kehitettäessä.
 12. Päivitetään henkilöstön nimikkeet organisaatiouudistuksen yhteydessä ja muutetaan erityisesti tutkija-nimikkeitä paremmin tehtävänkuvia vastaaviksi.
 13. Edistetään henkilöstön tutkimusosaamista myöntämällä opinto- ja tutkimusvapaita sekä tukemalla edelleen osallistumista kotimaisiin ja kansainvälisiin, tieteellisiin konferensseihin ja kokouksiin.

Arviointimittareita ja tuloksia:

- Tutkimus- ja julkaisutoiminnan työryhmä (6)
- Toteutuneet kokoelmatoimintaa tukevat hankkeet ja eri vastualueiden yhteiset tutkimushankkeet laajoista aihealueista (1-2)
- Tutkimusosaaminen näkyy rekrytoinneissa, nimikkeissä ja palkkauksessa (selvitys) (11-12)
- Henkilökunnan koulutustasoindeksi (11)
- Alakohtaisten/yksikkökohtaiset tutkimusstrategiat (määrä) (10)
- Museoviraston tutkimusosaamista laajasti hyödyntävien näyttelyiden määrä (5)
- Henkilökunnan tutkimusjulkaisut a) referee-julkaisuissa ja b) muissa julkaisuissa (7-8)
- Julkaiseminen kansainvälisesti arvostetuilla tieteellisillä foorumeilla (määrä)
- Esitelmät kansainvälisissä tieteellisissä konferensseissa (13)

LÄHTEITÄ

Betänkande av Kulturutredningen. Förnyelseprogram. Statens offentliga utredningar 2009:16. Stockholm 12.2.2009. <http://www.regeringen.se/sb/d/11266/a/120332>

Borg, Sami ja Kuula, Arja 2007. Julkisrahoitteisen tutkimusdatan avoin saatavuus ja elinkaari. Valmisteluraportti OECD:n datasuosituksen toimeenpanomahdollisuuksista Suomessa. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 6. http://www.fsd.uta.fi/julkaisut/julkaisusarja/FSDjs06_OECD.pdf

Discovering the Past, Shaping the Future Research Strategy 2005–2010 (EH 2005) www.english-heritage.org.uk/researchstrategy

English Heritage Research Agenda 2005–2010 (EH 2005) www.english-heritage.org.uk/researchstrategy

Europeana (Euroopan digitaalinen kirjasto) <http://www.europeana.eu>
Evaluation of the Finnish National Innovation System. Policy Report. www.evaluation.fi

Forskning och utveckling. Riksantikvarieämbetet. http://www.raa.se/cms/extern/vart_uppdrag/fou_forskning_och_utveckling.html

FoU-program för kulturmiljöområdet 2006 -2010. Riksantikvarieämbetet. http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2005/juni/fou_program_f_or_kulturmiljomradet_2006_2010.pdf

Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja.

Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/Yliopistolaitoksen_uudistaminen/liitteet/HE_yliopistolaki.pdf

Hallitus päätti sektoritutkimuksen uudistamisesta, opetusministeriön tiedote 28.5.2009.

Hallitusohjelman toimeenpanon arviointi hallituskauden puolivälissä Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2009, 20.3.2009.

Kansainvälistyvä koulutus, tutkimus ja innovaatiotoiminta. Tutkimus- ja innovaationeuvosto 2009.

Kansallinen digitaalinen kirjasto, <http://www.kdk2011.fi>

Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit. Nykytila ja tiekartta. Tiivistelmä ja suositukset. Opetusministeriön julkaisuja 2009:1.

Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisu 2008:9
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm09.pdf?lang=fi>

Kulttuuriomaisuuden säilyttämisen ja entistämisen kansainvälisen tutkimuskeskuksen (ICCRUM) perussäännön voimaansaattaminen (asetus, valtiosopimus 47/1981), <http://www.iccrom.org>
<<http://www.iccrom.org/>>

Kunskapsstrategier 2007.

http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2008/januari/kunskapsstrategier_2007.pdf

Lainsäädäntö. Kulttuuriperintö ja museot.

http://www.minedu.fi/OPM/Lainsaaedaentoe/voimassa_oleva_lainsaaedaentoe/kulttuuri/?lang=fi

Linjaus 2008. Tiede- ja teknologianeuvosto. Helsinki 2008.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-ja_innovaationeuvosto/TTN/julkaisut/liitteet/Linjaus2008.pdf

Museoiden arviointimalli. Museovirasto 2007.

Museoviraston strategia 2015. Luonnos syksy 2009.

Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelma 2011–2014.

Museoviraston vastaukset sektoritutkimuksen kehittämistä ja tutkimuksen infrastruktuureja koskeviin kyselyihin.

Museovirastosta Suomen kulttuuriperintökeskus. Museovirasto -selvityksen seurantaryhmän raportti ja kehittämisehdotukset. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:36.

National Heritage Science Strategy, <http://www.english-heritage.org.uk/nhss/>

Neliportainen tutkijanura. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:15.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr15.pdf?lang=fi>

Nuorteva, Jussi 2008. Tiedonhallintasuunnitelma tehostaa tutkimusdatan käyttöä. Tieteessä tapahtuu 8/2008, 36-40. <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/viewFile/783/643>

OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding.

<http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/38500813.pdf>

Opetusministeriön hallinnonalan sektoritutkimuksen kehittämislinjaukset 2010. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:2.

Opetusministeriön ja Museoviraston välinen tulossopimus 2008–2010.

Politiikkatoimien vaikuttavuusarvioinnin menetelmien ja toimintatapojen kehittäminen: esiselvitys. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisuja 8:2009.

Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan lausunto sektoritutkimuksen rakenteellisesta kehittämisestä 15.9.2008.

Sektoritutkimuksen selvitysraportti. Professori Jorma Rantanen. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisuja 1:2008.

Tilastokeskus <http://www.tilastokeskus.fi>

Tutkimus- ja kehittämisrahoitus valtion talousarviossa. Tilastokeskus 19.2.2009 (<http://www.stat.fi/til/tkker/index.html>).

Valtion tutkimuslaitosten muutokset ja muutosten haasteet. Kirsi Hyytinen, Torsten Loikkanen, Jari Konttinen ja Mika Nieminen. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisuja 3:2009.

Valtioneuvoston periaatepäätös sektoritutkimuksen kehittämisestä 28.6.2007

Ympäristö ja luonnonvarat -konsortio. Toimintasuunnitelma vuosille 2009–2011. 23.1.2009.

Ympäristöministeriön tutkimus- ja kehittämistoiminnan strategia vuoteen 2010.

LIITE. KANSAINVÄLISIÄ ESIMERKKEJÄ KULTTUURIPERINTÖALALTA

English Heritage: tutkimuksen strategiset linjaukset ja organisointi

English Heritage julkaisi lokakuussa 2005 tutkimusstrategiansa “Discovering the Past, Shaping the Future, Research Strategy 2005–2010”. Se asettaa strategiassa tulevaisuuden visiokseen aseman maailman johtavana historiallista ympäristöä ja sen kestävää hoitoa koskevaa tutkimusta tekevä organisaationa. Strategiassa todetaan, että keskeinen haaste on maksimoida tutkimuksesta saatavat hyödyt sekä se, miten English Heritagessa tuotettu tutkimus täydentää muuta julkisen sektorin tuottamaa tutkimusta. Tutkimusstrategia ohjaakin investoimaan enemmän tutkimukseen, joka tarjoaa tietopohjaa ohjelma- ja politiikkatyölle. English Heritagen tutkimukseen suunnatut resurssit ovat merkittäviä: vuonna 2005 se käytti lähes 10 M€ (n. 6 % budjetistaan) tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatiotoimintaan⁷.

Strategian mukaan kulttuuriympäristöä uhkaavia tekijöitä, jotka vaativat myös uutta tutkimustietoa, ovat mm. ilmastonmuutos, taloudelliset muutokset kaupunki- ja maaseutualueilla, työvoima- ja osaamispula sekä sosiaalinen syrjäytyminen. Mahdollisuuksia luovat yleisön ja median suuri kiinnostus historiallisia ympäristöjä kohtaan, kansallinen ja kansainvälinen kiinnostus kestävästä kehityksestä kohtaan sekä historiallisen ympäristön säilyttämisen käyttö sosiaalisen ja taloudellisen elvyttämisen katalysaattorina ja matkailuteollisuuden moottorina.

Tärkeänä pidetään myös tutkimustiedon levittämistä, tiedon välittämistä ja käyttöä mm. päätöksenteon tukena, ohjelmien ja standardien luomisessa sekä henkilökunnan koulutusta sekä yleisön osallistamista myös tutkimustyöhön.

Strategiaan sisältyvät sen menestystä mittaavat kriteerit, joita ovat English Heritagen kokonaisstrategian tukemista koskevat kriteerit, prosessien arvioinnin kriteerit, kumppanuuksien arviointikriteerit, tieteellisen laadun kriteerit ja tiedon välittämisen arviointia koskevat kriteerit. EH

⁷ Summa ei sisällä henkilöstökuluja, jotka kuuluvat tutkimuksen tukitoimintoihin kuten selvitys-, tallennus-, aineiston keruu- ja arviointitoimintaan.

teettää myös arviointeja valikoiduista tutkimuksen aihealueista. Tutkimuksen onnistumisen arvioinnissa on mukana myös tutkimusraati (*Research Advisory Panel*).

Tutkimustoiminta on organisoitu moniportaisesti. Keskeisimpiä toimijoita ovat *Research Board*, *Research & Standards Group* ja *Chief Scientist*. *Research Board* johtaa ja seuraa tutkimustoimintaa. Tutkimus ja standardi -työryhmä yhdistää EH:n arkeologisen, historiallisen, luonnontieteellisen ja teknisen tutkimustoiminnan. Se hallinnoi, koordinoi ja asettaa standardeja tutkimukselle, ml. edellä mainitut alat ja yhteiskuntataloudellisen tutkimuksen, jota hoitavat pääasiallisesti muut työryhmät. Työryhmä vastaa myös mm. tietyistä arkisto- ja tietopalveluista. Työryhmän johtaja (*Director of Research and Standards*) on EH:n johtokunnan jäsen. *Chief Scientist* tukee työryhmän johtajaa sekä EH:ssa tutkimusta tekeviä tahoja sekä edistää mm. yhteistyösuhteita, tutkimushenkilöstön verkostoitumista, tutkimuskumppanuuksien syntymistä ja tuo esiin tutkimustarpeita ja -painopisteitä sekä edistää tutkimusohjelmien ja -hankkeiden luomista ja tutkimustulosten julkaisemista ja levittämistä. Itsenäinen *Research Advisory Panel* toimii neuvonantajana tutkimustoiminnan standardeja ja laatua koskevissa asioissa.

English Heritagen tutkimuksen avaintemoja syvennetään strategiaan liittyvässä toimenpideohjelmassa (*English Heritage Research Agenda 2005–2010*). Avaintemat ovat Historiallisten kohteiden ja niiden merkityksen havaitseminen, tutkiminen ja määrittely; Historiallisen ympäristön sosio-ekonomisten ja muiden arvojen ja tarpeiden tutkiminen ja määrittely; Erialaisten yleisöjen osallisuuden kehittäminen; Historiallisten kohteiden riskien tutkimus ja arviointi sekä ehkäisemisen tavat; Historiallisten kohteiden tutkiminen ja niiden esittelyn ja tulkinnan parantaminen; Tiedonhallinnan tutkiminen ja kehittäminen; English Heritagen ja koko sektorin vaikutuksen tutkimus ja sen lisääminen.

Isossa-Britanniassa parhaillaan käynnissä kansallinen kulttuuriperintötieteiden tutkimusstrategiatyö (*National Heritage Science Strategy*), jonka on määrä valmistua vuoden 2009 aikana. Strategiassa arvioidaan mm. sitä, miten kulttuuriperintösektori hyödyntää luonnontieteitä kansallisen perinnön ymmärtämisessä ja säilyttämisessä. Strategiassa etsitään uusia tieteellisiä tutkimusmenetelmiä, arvioidaan mahdollisia aukkoja ja olemassa olevien tekniikoiden tehokkaampaa käyttöä ja esitetään niitä koskevia linjauksia ja työkajoja. Strategiaprosessi tuottaa tietoa mm. kulttuuriperintöön kohdistuvista uhkatekijöistä ja identifioi tuhoutumista ehkäisevän tieteellisen tiedon ja menetelmien aukkoja sekä linjaa tulevia käytäntöjä.

Riksantikvarieämbetet: tutkimuksen rahoitusjärjestelyt ja painopisteet

Ruotsissa kulttuuriympäristöä koskevaa tutkimus- ja kehittämistyötä (FoU) rahoitetaan Riksantikvarieämbetetin kautta vuosittain noin 14 miljoonalla kruunulla. Riksantikvarieämbetet päättää tutkimusmäärärahan jakamisesta yliopistoille, korkeakouluille ja kulttuuriperintöalan tutkimushankkeille. FoU-ohjelma on viisivuotinen. Tällä hetkellä meneillään olevan ohjelmakauden (2006–2010) tutkimusnäkökulmat ovat historiankirjoitus, historian käyttö, materiaalit ja tekniikka,

osallisuus, monimuotoisuus, kestävä kehitys sekä ohjaus ja päätöksentekoprosessit. Temaattiset painopisteet ovat ”Paikka ja traditio”, ”Maisema ja historia” ja ”Moderni kulttuuriperintö”.

Riksantikvarieämbetet korostaa mm. monitieteisyyttä, kumppanuuksia, oppialojen ylittämistä ja tiedon sovellettavuutta. Vuonna 2007 valmistuneessa selvityksessä toimialansa tiedontuotantostrategioista RAÄ toteaa, että kulttuuriympäristösektorin tiedontuotanto tulee rakentaa kolmen tarvekokonaisuuden mukaisesti: 1) kulttuuriperintö itsessään, 2) kulttuuriperinnön merkitys ihmisille ja yhteiskunnan kehitykselle, 3) kulttuuriperintötyö, sen johtaminen, organisointi ja hallinto. Kulttuuriympäristötyö on RAÄ:n mukaan monialaista: sillä on kosketuspintaa esimerkiksi ympäristönsuojeluun, energiatalouteen, yhdyskuntasuunnitteluun, aluekehitykseen ja ihmisoikeuksiin. Poikkisektoriaalisuus edellyttää alan tutkijoilta myös uusia valmiuksia. Humanistiset tieteet nähdään edelleen keskeisinä, mutta niitä tulee vahvistaa ja kansainvälistää sekä löytää uusia yhteyksiä teknisiin ja luonnontieteellisiin aloihin. Kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan esimerkiksi kysymyksissä, jotka koskevat maahanmuuttoa, kulttuuriperinnön käyttöä identiteettipoliittisiin tarkoituksiin ja ympäristön- ja ilmastomuutosta. Myös kansallisesti tarvitaan erilaisia kumppanuuksia, verkostoja ja foorumeita. RAÄ:n mukaan yhteistyötä tiedon tuottamisessa tarvitaan ainakin yliopistojen ja korkeakoulujen, muiden viranomaisten, elinkeinoelämän ja aatteellisten yhdistysten välillä.

Ruotsin kansallinen kulttuuriselvitystyö ja kulttuurialan tutkimus

Hallituksen asettama työryhmä jätti hiljattain 900-sivuisen mietinnön, jossa esitetään uusia kulttuuripoliittisia tavoitteita. Kulttuuriselvitys sisältää myös merkittäviä ehdotuksia kulttuuriviranomaisten uudelleenjärjestelyiksi. Selvityksessä ehdotetut kolme uutta superviranomaista nykyisten 24 määrärahojen jakajan sijaan ovat: taiteenalojen virasto, arkisto- ja kirjastotoimia sekä kielikysymyksiä hoitava virasto ja kolmas, joka vastuulla olisivat nykyaika, historia ja ympäristökysymykset.

Mietinnössä käsitellään myös kulttuurialan tutkimustarpeita. Tarpeita todetaan olevan mm. kulttuurin ja terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksessa, kulttuurin ja kasvatuksen välisten yhteyksien tutkimuksessa sekä tutkimuksessa, joka kohdistuu kulttuurin merkitykseen taloudelle ja aluekehitykselle. Museoissa tehtävällä ja kulttuuriympäristöä koskevalla tutkimuksella on tiivein suhde humanistiseen tutkimukseen, mutta myös ympäristötutkimukseen ja –säilyttämiskysymysten kautta – myös luonnontieteellisiin tutkimusaloihin, kuten kemiaan ja mikrobiologiaan. Poikki- ja monitieteisyys, tieteenalarajojen ylittäminen ovat vahvasti esillä, samoin jossain määrin museoiden kokoelmat ja arkistot tutkimuksen infrastruktuurina sekä digitoinnin merkitys. Mietinnössä todetaan myös, että yliopistotutkimus käyttää melko vähän kulttuurialan tarjoamia resursseja, kuten arkistoja, kirjastoja ja muita kokoelmia.

Suomessa vastaava selonteko on käynnistetty helmikuussa 2009. Kahden vuoden aikana on tarkoitus selvittää suomalaisen kulttuurin tulevaisuus globaalin toimintaympäristön, taiteen ja

kulttuurin edistämisen edellytysten sekä niiden kentän muutostekijöiden näkökulmasta. Selonteossa arvioidaan mm. kulttuurin tulevaisuuden haasteita, sen yhteiskunnallista ja alueellista merkitystä sekä luovan työn edellytyksiä ja vaikutusta talouteen ja työllisyyteen.

Riksantikvaren: tutkimustoiminnan linjaukset ja organisointi

Norjan Riksantikvarenissa nähdään tutkimusperustainen kulttuuriperintöä koskeva tieto tärkeänä pohjana poliittiselle päätöksenteolle. Tutkimustieto mahdollistaa myös kulttuuriperinnön käytön positiivisen yhteiskuntakehityksen resurssina. Norjan Riksantikvaren rahoittaa vuosittain tutkimus- ja kehitysprojekteja, jotka pohjautuvat kulttuuriperintöhallinnon tiedontarpeisiin.

Tutkimuspohjaista tietoa tarvitaan strategisten päämäärien tavoittamiseksi ja kansainvälisten sopimusten täyttämiseksi. Perustutkimus luo pohjan soveltavalle tutkimukselle. Niiden lisäksi tarvitaan mm. prosessien tutkimusta ja tulevaisuusskenaarioita. Ympäristön seurantatieto on tärkeä osa tutkimuksen tietopohjaa. Riksantikvaren osallistuu myös Norjan tutkimusneuvoston (*Norges forskningsråd*) tutkimusohjelmiin. Riksantikvarenissa on tutkimus- ja kehittämissyksikkö (*forskning- og utviklingsseksjon*), joka vastaa rekisterien kehittämisen, ympäristövalvonnan ja tutkimus- ja kehitystyön (FoU) koordinoinnista, strategisesta suunnittelusta ja seurannasta sekä yhteistyöstä tutkimuskeskus NIKUn kanssa.

Norjan kulttuuriperinnön tutkimuskeskus (*Norsk institutt for kulturminneforskning*, NIKU) on kulttuuriperintöalan tärkeä tutkimustiedon tuottaja Norjassa. Se tuottaa konsulttipalveluita ja soveltavaa tutkimusta mm. julkishallinnolle, kunnille ja yksityisille tahoille. Parhaillaan (2006–2010) sillä on käynnissä kolme strategista tutkimusohjelmaa, jotka koskevat mm. kulttuuriperinnön hoitoa ja konservointia, kulttuuriympäristöä ja kestäväää maisemakehitystä, aluekehitystä sekä kaupunkiympäristöjen muutosprosesseja.